

LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKA

Elita Ozoliņa

RETROSPEKTĪVĀ KONVERSIJA

Situācijas izpēte un izmantošanas iespējas
Latvijas akadēmiskajās bibliotēkās

Bücherei des
17. Jahrhunderts
von 1501 bis 1520
I
Deutschland A-1

Bibliotheca Asiatica et Africana
Part V. Nos. 501-1300
Catalogue No. 521

Katalog 6
von

J. Halle Antiquar
Ortostasse 3a
Telegramm-Adresse

Maggs Bros., 34 & 35, Conduit Street
New Bond Street, London, W.

305276

2006-5
L 122

L
0

LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKA

Elita Ozoliņa

RETROSPEKTĪVĀ KONVERSIJA

Situācijas izpēte un lietošanas iespējas
Latvijas akadēmiskajās bibliotēkās

LU Akadēmiskais apgāds

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

030605137H

UDK 004:027(474.3)

Oz 640

Zinātniskā redaktore **Anita Goldberga**

Literārā redaktore **Ruta Puriņa**

Maketu veidojīs **Jānis Misiņš**

Vāka dizainu veidojusi **Ilze Reņģe**

ISBN 9984-783-67-7

© Latvijas Universitāte, 2006

© Elita Ozoliņa, 2006

Saturs

IEVADS	5
1. RETROSPEKTĪVĀ KONVERSIJA UN TĀS METODES	7
1.1. Rekatalogizācija	11
1.2. Bibliogrāfiskā apraksta skenēšana	13
1.3. Datu bāzu konversija	15
2. REKATALOGIZĀCIJA ĀRVALSTU BIBLIOTĒKĀS	16
2.1. Rekatalogizācija Krievijas bibliotēkās	19
2.2. Ārvalstu bibliotēku tendences un prioritātes rekatalogizācijā	21
3. BIBLIOTEKĀRO PROCESU AUTOMATIZĀCIJA UN REKATALOGIZĀCIJA LATVIJAS AKADĒMISKAJĀS BIBLIOTĒKĀS	23
3.1. RTU Zinātniskajā bibliotēkā	25
3.1.1. Rekatalogizācijas procesa organizācija	29
3.1.2. Rekatalogizācijas tehnoloģiskās instrukcijas izstrāde darbam sistēmā ALEPH 500	31
3.2. Latvijas Universitātes bibliotēkā	33
3.3. Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā	35
3.4. Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēkā un VA „Latvijas Medicīnas bibliotēka”	36
4. REKATALOGIZĀCIJAS PROBLĒMAS LATVIJAS AKADĒMISKAJĀS BIBLIOTĒKĀS	39
NOBEIGUMS	42
IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI	45
PIELIKUMI	50

Lietoto saīsinājumu saraksts

AACR2	Anglo-American cataloguing rules, 2nd revised edition (Angļu un amerikāņu katalogizācijas noteikumi, otrais, pārstrādātais izdevums)
ALA	American Library Association (Amerikas Bibliotēku asociācija)
ALEPH 500	Bibliotēku informācijas sistēma
ALISE	Bibliotēku informācijas sistēma
BAT	Biznesa augstskola „Turība”
BIIS	Bibliotēku integrētā informācijas sistēma
BIS	Bibliotēku informācijas sistēma
BITK	Bibliotēku informācijas tīklu konsorcijs
CD-ROM	Compact disc – read only memory (lasāmatmiņas kompaktdisks)
DAK	Darba alfabētiskais katalogs
EK	Elektroniskais katalogs
EOSI	Bibliotēku integrētā sistēma
GUI	Graphical User Interface (grafiskā lietotāja saskarne)
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions (Starptautiskā bibliotēku asociācija un institūciju federācija)
IT	Informācijas tehnoloģijas
LAB	Latvijas Akadēmiskā bibliotēka
LATABA	Latvijas Akadēmisko bibliotēku asociācija
LATLIBNET	Latvian Library Net (Latvijas bibliotēku tīkls)
LIBER	Bibliotēku informācijas sistēma
LIIS	Latvijas Izglītības informācijas sistēma
LLU FB	Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka
LNC04	datu bāze
MARC21	Mašīnlasāmās katalogizācijas formāts
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LUB	Latvijas Universitātes bibliotēka
OCLC	Online Computer Library Center (tiešsaistes datorizēto bibliotēku centrs)
OPAC	Online Public Access Catalogue (tiešsaistes publiskās pieejas katalogs)
RSUB	Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka
RTU ZB	Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka
UNICODE	Unikods – rakstzīmju kodēšanas sistēma
VA KIS	Valsts aģentūra „Kultūras informācijas sistēmas”
VA LMB	Valsts aģentūra „Latvijas Medicīnas bibliotēka”
VTLS	Bibliotēku informācijas sistēma
VVBIS	Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma

IEVADS

Laikā, kad norisinās strauja informācijas tehnoloģiju (IT) attīstība, kurā informācija ir vissvarīgākā izejviela un zināšanas ir vitāli svarīgs attīstības resurss, būtiski mainās bibliotēku nozīme un uzdevumi. Bibliotēkām ir jānodrošina katram sabiedrības loceklim brīva pieeja informācijai un zināšanām. Tas ir īpaši uzsvērts nacionālajā programmā "Informātika" [10], kurā izvirzīts uzdevums – katram sabiedrības loceklim sniegt t. s. universālo informācijas pakalpojumu, ar to saprotot iespēju katram, neatkarīgi no vietas un laika, saņemt viņam nepieciešamo informāciju par sociāli pieņemamu cenu. Bibliotēkām ir jāklūst par vietām, kur var saņemt universālo informācijas pakalpojumu.

Valsts vienotās bibliotēku informācijas sistēmas (VVBIS) projekta galvenais mērķis ir izveidot saskaņotu valsts un publisko bibliotēku informācijas sistēmu, kas nodrošinātu bibliotēkām iespēju ne tikai apkopot, saglabāt, sistematizēt nacionālās kultūras un zinātnes vērtības un sniegt pieeju tām, bet arī izmantot modernās informācijas tehnoloģijas universālā informācijas pakalpojuma sniegšanai – informācijas meklēšanai, nepieciešamo grāmatu, publikāciju, uzziņu un dokumentu piegādei no Latvijas un starptautiskiem informācijas avotiem.

VVBIS koncepcijā par nacionālās bibliogrāfijas izveidi un retrospektīvo datu konversiju uzsvērts: „Latvijas informācijas resursiem kā starptautisko resursu sastāvdaļai ir jābūt katalogizētiem un pieejamiem, izmantojot starptautiski atzītus metadatu apmaiņas formātus. Jāpanāk visu Latvijā izdoto materiālu – informācijas resursu katalogizācija, paralēli veicot iepriekšējos gados izdoto materiālu katalogizāciju, turklāt tā ir veicama tādā apjomā, kā to pieprasa viņu reālā izmantošana.” [16].

Analizējot esošo situāciju 2005. gada sākumā, tiek izvērtēts, cik plašā apjomā tiek veikta vai jau ir pabeigta retrospektīvā konversija bibliotēkās (konkrēti – akadēmiskajās bibliotēkās), izmantojot rekatalogizācijas metodes. Esošās situācijas analīze rekatalogizācijā veikta vairāk kvantitatīvā, mazāk kvalitatīvā aspektā. Šajā darbā rekatalogizācija nav analizēta (arī teorētiski) no autoritatīvās kontroles viedokļa, kas nākotnē varētu būt cita atsevišķa pētījuma objekts (kā faktors, kurš visvairāk sadārdzina šo procesu bibliotēkās). Pētījuma empīriskā bāze balstās uz rekatalogizācijas procesu izpēti RTU Zinātniskajā bibliotēkā, Latvijas Universitātes bibliotēkā, Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā, Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēkā, valsts aģentūrā „Latvijas Medicīnas bibliotēka”. Darbs vairāk orientēts uz VA KIS korporatīvā elektroniskā kopkataloga dalībniecēm – lielākajām valsts nozīmes bibliotēkām, jo korporatīvā katalogizācija ir novitāte Latvijā. Pētījuma aktualitāti nosaka straujā automatizācijas attīstība bibliotēkās. Latvijā notiekošie automatizācijas procesi aizsākās pagājušā gadsimta 90. gados un mašīnlasāmā katalogizācija – 1991. gadā. Pionieris šajā jomā ir Latvijas Universitātes bibliotēka, kas ir LATABA biedre kopš 1996. gada.

Akadēmiskās bibliotēkas arvien vairāk domā par to, kā uzsākt automatizēto izsniegšanu/saņemšanu, tāpēc bibliotēku krājumam (vismaz pieprasītākajai daļai)

jābūt atspoguļotam elektroniskajā katalogā (EK). Viena no iespējām, kā panākt maksimālu krājuma aptvērumu, ir rekatalogizācija. Pētījums vairāk ir vērsts uz jautājumu, ko Latvijas akadēmiskās bibliotēkas, lietojot rekatalogizācijas metodi, ir ieguvušas, kādus rezultātus sasniegušas vai plāno sasniegt. Ieviešot bibliotēku integrētās sistēmas, kuru pamatu veido elektroniskais katalogs, bibliotēkas nonāk problēmsituācijā – paralēli jāuztur elektroniskais un kartīšu formāta uzzinju aparāts. Tas apgrūtina gan bibliotēkas personāla darbu, gan lietotāju iespēju iegūt pilnīgu informāciju par krājumos esošajiem dokumentiem. Lai atrisinātu šo radušos problēmsituāciju, LATABA bibliotēkas veic krājumu rekatalogizāciju, bet saskaras ar jaunu problēmu – izvirzītie tālejošie mērķi ir grūti īstenojami. Bibliotēkas, plānojot retrospektīvo konversiju, neievēro apstākļus, kas var kavēt projekta īstenošanu, netiek apzināts iespējamo problēmu loks. Lai bibliotēkas kvalitatīvi varētu veikt rekatalogizāciju, nepieciešams retrospektīvās konversijas projekts vai plāns, kā arī labi izstrādāta metodika (instrukcija) visam tehnoloģiskajam procesam. Rekatalogizācijas darba optimizācijai plašāk jāizmanto savstarpējo datu apmaiņa. Valstī būtu jāizstrādā un jāapstiprina vienota nacionālā krājuma retrospektīvās konversijas koncepcija un stratēģija.

1. Retrospektīvā konversija un tās metodes

Jauno tehnoloģiju iespējas rada nepieciešamību izveidot meklēšanas sistēmas un elektroniskās bibliotēkas. Lai nodrošinātu BIS darbību, tradicionālos bibliotēku katalogus nepieciešams pārveidot atbilstoši noteiktajiem standartiem elektroniskā formā. Tas arī ir retrospektīvās konversijas darbības lauks.

Termins „retrospektīvā konversija” (pazīstama arī kā retrokonversija) radies, ieviešot bibliotēkās automatizētās sistēmas – pārveidojot tradicionālos bibliogrāfiskos ierakstus mašīnlasāmā formā tā, lai tie būtu savietojami ar BIS. Vārdnīcās tā definēta gan kā „process, kurā iespiestie bibliogrāfiskie apraksti tiek pārvērsti mašīnlasāmajos aprakstos atbilstoši noteiktajiem standartiem, gan kā process, kurā bibliotēka iegūst savā lietošanā kādā datu bāzē jau esoša ieraksta kopiju” [3, 163. lpp.].

Retrospektīvā konversija ir process, kurā tradicionālā bibliogrāfiskās informācijas attēlojuma forma tiek pārveidota mašīnlasāmā formā [21]. Vienkāršāk – bibliotēku darbā ar retrokonversiju saprot pāreju no kartīšu kataloga uz mašīnlasāmo katalogu. Līdz ar to top elektroniskais katalogs, kas satur konkrētās bibliotēkas relevantāko informāciju. Tajā pašā laikā bibliotēkām tas atļauj būt savstarpēji saistītām tīklā, kas nodrošinātu virtuālās bibliotēkas esamību. Viens no retrospektīvās konversijas rezultātiem nākotnē – katras bibliotēkas vienīgais dokumentu meklēšanas rīks būs dators. Tādā veidā katalogu modernizācija ļauj pilnībā atrisināt dokumentu meklēšanu katalogā un dod bibliotēkām iespēju apmainīties ar informāciju tiešsaistes režīmā.

Retrospektīvā konversija neizbēgami skar katru bibliotēku, kas cenšas savus krājumus padarīt atvērtākus. „Visām bibliotēkām, un it īpaši lielām zinātniskām bibliotēkām, vienīgais efektīvais līdzeklis gan tehnisko pakalpojumu, gan uzziņu personāla vajadzību nodrošināšanai ir visu ierakstu integrācija vienā katalogā. Lielām bibliotēkām ir arvien grūtāk un dārgāk veikt jebkuras darbības, kas notiek ārpus automatizētajiem procesiem un ir atkarīgas no kartīšu katalogiem vai kartotēkām. Mūsu katalogu pilnīga retrospektīva konversija vairs nav ideāls, bet gan nepieciešamība.” [3, 163. lpp., *tulk. Iveta Kalniņa*].

Tradicionālo katalogu retrokonversija ir priekšnosacījums, lai pabeigtu pilnīgu bibliotekāro darbu automatizāciju, un tajā pašā laikā arī savstarpējo bibliotēku sakaru pamats valstiskā un starptautiskā līmenī. Tikko bibliotēkas pāriet no tradicionālās katalogu organizācijas uz elektronisko, it īpaši īstenojot tiešsaistes pakalpojumus, retrokonversija kļūst par nepieciešamību, jo:

- 1) nenoliedzami uzlabojas meklēšana bibliotēku katalogos (krājumu atspoguļošana);
- 2) bibliotekāru un bibliogrāfu darbs kļūst efektīvāks, tas tiek atvieglots, jo uzlabojas krājuma un inventāra pārvalde un lietotāju apkalpošana;
- 3) daudzu savstarpēji saistītu katalogu vietā izveidojas vienota ierakstu sistēma;
- 4) tādā formā esošie ieraksti iegūst papildu aizsardzību;
- 5) tiek novērstas kļūdas, kas rodas tradicionālajos katalogos, veidojot norādes;

- 6) lietotājam ne vienmēr ir ērti izmantot tradicionālo bibliotēku meklēšanas sistēmu, elektroniskais katalogs papildina un atvieglo meklēšanas iespējas. Lietotājs ietaupa laiku, izmantojot operatīvu meklēšanu pēc daudziem kritērijiem.

Lielākā daļa bibliotēku vēlas automatizēt savas bibliotēkas, bet kā to labāk izdarīt? Kāda būtu visizdevīgākā retrospektīvās konversijas metode? Jāsaprot, ka retrospektīvās konversijas process ietver ne tikai kartīšu katalogu konversiju, bet arī jau pastāvošo informāciju esošajā BIS. Konversiju var veikt ar vairākām metodēm, bet labākās metodes izvēle būs atkarīga no bibliotēkas krājuma veida un apjoma, budžeta, kvalitātes prasībām, laika ierobežojuma, personāla prasībām [OCLC]. Liela uzmanība jāvelta retrospektīvās konversijas plānošanai. Jāizprot konversijas būtība un mērķi. Laba izpratne par procesu palīdzēs sasniegt nodomātos mērķus. Lēmumi, kurus pieņems vienā retrokonversijas posmā, ietekmēs arī pārējos projekta posmus. Plānošana ir ieguldījums efektīvas lokālās sistēmas izveidošanā un darbībā nākotnē [20].

Krievijas bibliotēku speciālists E. Sukiasjans (Э. Р. Сукиасян) atzīmē, ka, plānojot retrokonversiju, jāņem vērā 4 aspekti:

- 1) organizatoriskais:
 - personāls – izglītība, pieredze, kvalifikācija;
 - iesaistītā personāla funkcijas;
 - normas, apjoms un laika rādītāji;
- 2) tehniskais (iekārtas – datori, skeneri, papildu darba vietu iekārtošana);
- 3) tehnoloģiskais – labi izstrādāts, pārdomāts, eksperimentāli pārbaudīts tehnoloģiskais process, kas nodrošināts ar instrukcijām visiem procesiem un operācijām;
- 4) ekonomiskais:
 - ieguldītā darba rādītāji un to izmaksas;
 - gatavā produkta izmaksas, ja šis produkts kādam tiek piedāvāts [44].

Pētījuma autore uzskata, ka šeit minētie 4 aspekti attiecas uz jebkuru projektu, kuru plāno īstenot kāda institūcija, bet, šos aspektus neievērojot, bibliotēkas nevar cerēt uz pozitīvu retrokonversijas procesa iznākumu. E. Sukiasjans uzsver, ka ārzemēs šādi projekti tiek plaši apspriesti un tiek ņemti vērā visi argumenti par un pret, bet visvairāk uzmanības velta pretargumentiem.

Krievijas Valsts publiskās zinātniski tehniskās bibliotēkas speciālists F. Voroiskis (Ф. С. Вopoïckий) retrospektīvās konversijas plānošanas posmā iesaka:

- atrisināt ar darbu finansēšanu un tehnisko nodrošinājumu saistītos jautājumus;
- izveidot darba grupas un (nepieciešamības gadījumā) noslēgt līgumus ar organizācijām, kas piedalās darbu izpildē;
- sastādīt pakāpenisku darbu izpildes grafiku;
- izstrādāt darba instrukcijas;
- sagatavot papildu programmaparatūras līdzekļus darbu nodrošināšanai, piemēram, konverterus (datu formāta pārveidotājus), vārdnīcas, priekšmetu iedaļas (rubrikatorus), transliterēšanas līdzekļus utt., ja tiek plānots tos izmantot;
- izstrādāt noteikumus darbu pieņemšanai un gatavo datu masīvu ieviešanai ekspluatācijā [32].

Darba organizēšanu, t. i., lēmumu pieņemšanu ietekmēs katras konkrētās bibliotēkas krājuma apjoms, katalogu kvalitāte, kā arī sākotnēji izvēlēta tehnoloģija bibliogrāfisko ierakstu pārveidošanai, uz kuras bāzes tiks izveidots elektroniskais katalogs.

Retrospektīvās konversijas projekta īstenošanu var kavēt vairāki apstākļi, tāpēc jāmēģina apzināt iespējamo problēmu loku. Piemēram, daudzi projekti netiek sekmīgi pabeigti, pārsniedz atvēlētajā budžeta robežas vai nedod gaidītos rezultātus. Jāņem vērā, ka retrokonversijas projekts ir ilgtermiņa process, tādēļ tam jāizvirza tālejoši mērķi un jāizvēlas atbilstoša stratēģija. Jāmēģina izvairīties no darbiem, kas varētu aptvert papildu uzdevumus, kā krājuma reorganizācija vai pārklasificēšana, svītkodu piešķiršana dokumentiem u. tml., jo tas viss palielina projekta izmaksas, tādēļ šiem darbiem jāparedz atsevišķs finansējums [20].

F. Voroiskis par vienu no svarīgākajiem aspektiem uzskata darbu organizāciju sagatavošanās posmā, jo svarīgi ir noteikt pamatpieeju dokumentu virzīšanai uz retrospektīvo konversiju. Bibliotēkas savā praksē lieto četras pamatpieejas:

1. Bibliogrāfisko ierakstu vienlaidu konversiju, izmantojot DAK.
2. Prioritāri tematiskos blokus un (vai) dokumentu veidus.
3. Hronoloģisku krājumu konversiju, ievērojot dokumentu izdošanas un (vai) ienākšanas laiku bibliotēkā.
4. Saistībā ar lietotāja pieprasījumu pēc konkrētā dokumenta (prioritāte – biežāk izmantotais) [30].

Katrai no pieejām ir gan savas priekšrocības, gan trūkumi.

Bibliogrāfisko ierakstu vienlaidu konversijas ieguvums – relatīvi vienkārša sagatavošana un īstenošana. Izmantojot tehniskos līdzekļus, lai varētu nolasīt, atpazīt bibliogrāfiskos ierakstus, šī metode var nodrošināt ātru pieeju elektroniskajam katalogam, jo izveidojas elektroniskā kataloga „melnraksta” variants. Bet jāatceras, ka turpmākais darbs ar šo bibliogrāfisko ierakstu savešanu pilnīgā kārtībā, lai elektroniskais katalogs atbilstu visām kvalitātes prasībām, nebūs viegls. To nevarēs arī veikt tik ātri, kā gribētos.

Metodes trūkumi – augstas izmaksas, darbietilpība un ilgais rediģēšanas posms. Manuāli veidojot bibliogrāfisko ierakstu, palēninās elektroniskā kataloga izveide, kas atvieglotu lietotāju apkalpošanu. Vēl jāņem vērā divi apstākļi:

- 1) darba gaitā tiek pārveidoti arī tie bibliogrāfiskie ieraksti, kas attiecas uz mazpieprasītu vai vispār nepieprasītu dokumentu klāstu, kā arī uz nozaudētiem vai sen norakstītiem dokumentiem (katrā bibliotēkā ir šādi gadījumi, jo katalogi nebūt nav ideālā stāvoklī),
- 2) attiecībā uz elektroniskā kataloga izmantošanu metode raksturojama ar nosacījumu: „visu vai neko”.

Piemēram, elektroniskā katalogā ievadītā informācija no darba alfabētiskā kataloga, piemēram, no burta A līdz C, tikai daļēji atspoguļos informāciju, jo paralēli būs jāizmanto tradicionālie bibliotēkas katalogi. Ne lietotājiem, ne bibliotēkas personālam tas nav ērti, un tiek pārkāpts viens no automatizēto informācijas sistēmu ieviešanas pamatprincipiem, ka vecās un jaunās tehnoloģijas vienā un tai pašā sistēmas posmā nedrīkst pastāvēt līdzās. Praksē novērots, ka pie vecās tehnoloģijas pieradušie darbinieki vēl ilgstoši dod tai priekšroku, neskatoties uz trūkumiem. Līdz ar to būtiski palielinās personāla adaptācijas periods jaunajos

darba apstākļos. Tas kopumā atstāj negatīvu iespaidu uz automatizētās sistēmas kvalitatīvajiem rādītājiem.

Šo metodi iesaka bibliotēkām, kurām ir pietiekamas finanses, materiālie un darba resursi vai kuru krājumi ir relatīvi nelieli [3].

Pamatpieeja – prioritāri tematiski bloki un (vai) dokumentu veidi – ļauj secīgi un pietiekami operatīvi izveidot un ieviest ekspluatācijā atsevišķu nodaļu katalogus vai atsevišķus dokumentu masīva daļas. Šajā gadījumā darbs lielā mērā būs atkarīgs no dokumentu klasifikācijas un priekšmetošanas kvalitātes. Tas var radīt meklēšanas problēmu elektroniskajā katalogā, jo meklēšanas rezultāti būs nekorekti. Viens no trūkumiem – saglabājas nepieciešamība lietotāju apkalpošanā paralēli izmantot elektronisko un kartīšu katalogu.

Trūkumus var novērst, ja elektroniskā kataloga izveidošanas procesu koordinē starp funkcionāli saistītām bibliotēku grupām, kuru krājumi ir tematiski tuvi. Piemēram, katra bibliotēka apstrādātu sava kartīšu kataloga retrospektīvo daļu par kādu tēmu. Korporatīva sadarbība samazinātu elektroniskā kataloga veidošanas laiku, tiktu novērsta dublēšanās, iekonomētas finanses, materiālie un darba resursi [30].

Metode ir ieteicama bibliotēkām ar lieliem krājumiem un tādām, kurām nav pietiekamu resursu, lai varētu ātri pārveidot kartīšu katalogus mašīnlasāmā formā. Latvijā šo metodi lieto Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā, veicot Misiņa bibliotēkas krājuma rekatalogizāciju. Metodes īstenošanas piemērs ir Horvātijas Nacionālās un universitātes bibliotēkas retrospektīvās konversijas projekts, lai izveidotu horvātu seniespiedumu un reto grāmatu tiešsaistes kopkatalogu [23].

Krājuma pakāpenisku konversiju pēc dokumentu ienākšanas gadiem visbiežāk izmanto lielās zinātniskās bibliotēkas. Metodes trūkums – saglabājas nepieciešamība paralēli izmantot elektronisko un kartīšu katalogu. Procesu apgrūtina konversijai paredzēto bibliogrāfisko ierakstu atlase. Bibliotēkas atlases procesā izmanto starpoperācijas, proti, datu atlasī par dokumentu sūtījumiem no inventāra grāmatām un bezinventāra kartotēkām, no nacionālās bibliogrāfijas datu bāzēm vai no kopkataloga, kā arī apvieno minētos avotus. Latvijā šo metodi ir izmantojušas Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, Latvijas Universitātes bibliotēka, Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka. Šo metodi daļēji lieto arī Krievijas Valsts publiskā zinātniski tehniskā bibliotēka [30].

Metode, kas saistīta ar lietotāja pieprasījumu pēc konkrētā dokumenta (prioritāte – biežāk izmantotais), pašlaik tiek lietota visai plaši. Pārsteidz tas, ka F. Voroiskim nav zināmi piemēri šīs metodes izmantošanai praksē. Bibliotēkas nosaka viena gada vai divu gadu laikā vispieprasītāko dokumentu bloku un izveido atbilstošu elektroniskā kataloga fragmentu. Metodes trūkums – nepieciešamība vienlaikus izmantot elektronisko un tradicionālo katalogu. Ieguvums – laika gaitā kartīšu katalogā paliek reti pieprasītie vai vispār nepieprasītie dokumenti. Līdz ar to vieglāk organizēt arhīva krājumu vai norakstāmo dokumentu atlasī. Pēc F. Voroiska domām, metodi var izmantot kopā ar otro vai trešo pamatpieejas metodi. Šo metodi lieto Latvijas Universitātes bibliotēka, Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka, Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka.

Bez F. Voroiska nosauktajām metodēm var minēt arī brīvpieejā izvietotā krājuma daļas rekatalogizāciju (kā primāro). Šo metodi izmanto Latvijas Nacionālā bibliotēka.

Visas apskatītās pamatpieejas var kombinēt. Bibliotēkas sākumā izvēlas vienu no pamatpieejām, bet turpmākajā darba gaitā lieto citu, sev piemērotāko.

Tradicionālos kartīšu katalogus pārvērst mašīnlasāmā formā iespējams, izmantojot trīs atšķirīgas pamattehnoloģijas:

- 1) rekatalogizāciju, ievadot datus MARC laukos manuāli;
- 2) bibliogrāfisko aprakstu skenēšanu ar tai sekojošo teksta atpazīšanu, analīzi un bibliogrāfisko ierakstu strukturēšanu MARC laukos;
- 3) datu bāžu konversiju.

Konversijas tehniskās metodes var kombinēt. Tas ļauj optimāli izmantot to priekšrocības un novērst trūkumus. Elastīga vairāku metožu kompleksa izmantošana ļauj sekmīgi un laikus paveikt katalogu retrospektīvo konversiju.

1.1. Rekatalogizācija

Rekatalogizācija ir kartīšu formāta uzziņu aparāta konversija, datus ievadot manuāli. Praksē tā ir visplašāk izmantotā katalogu pamatapstrādes metode [36].

1. tabula

Rekatalogizācija

Priekšrocības	Trūkumi
Relatīvi vienkārša organizācija un tehnoloģijas Nelielas izmaksas	Relatīvi zems darba ražīgums un ar to saistītais ilgais katalogu pārveidošanas termiņš bibliotēkās ar lieliem krājumiem
Neatkarība no citu bibliotēku un organizāciju darba Iespēja kontrolēt kvalitāti atsevišķos darba posmos	Nepieciešamība piešķirt speciālu aprīkojumu un telpas pietiekamam darba vietu skaitam

Darba ražīgums, ievadot manuāli bibliogrāfiskā apraksta datus BIS, atkarīgs no darba organizācijas, izpildītāju kvalifikācijas un darba samaksas. F. Vorovskis uzskata, ka 50 bibliogrāfiskā apraksta kartīšu apstrāde dienā būtu visai pieņemama norma, bet prakse liecina, ka reāli apstrādā 20–40 kartītes dienā. Pirmkārt, tas ir izskaidrojams ar darbinieku stimulēšanas un sistemātiskas prakses trūkumu.

Ir svarīgs arī darba vietu aprīkojums, jābūt darba stacijām, kas strādā tīklā vai autonomā režīmā. Turklāt darbu varētu organizēt maiņās. Katras maiņas darba ilgums ir atkarīgs no konkrētās bibliotēkas apstākļiem un pieaicinātajiem darbiniekiem.

Šīs tehnoloģijas darba organizācija paredz katras maiņas padarītā darba kontroli, palīdzības sniegšanu operatoriem sarežģītāko bibliogrāfisko aprakstu lauku aizpildīšanai, bet nepieciešamības gadījumā – atsevišķu ierakstu rediģēšanu pirms ielādes attiecīgajā datu bāzē. Pirms ielādes gatavais datu masīvs jākontrolē, vai nav dubletu gadījumi, kas var rasties, izmantojot jebkuru tehnoloģiju. Ir jāatbild par šādām funkcijām:

- 1) kārtējo kontroli un palīdzību operatoriem – šīs funkcijas ir jāuzņemas operatoru darba grupu (vai maiņu) vadītājiem;
- 2) izveidoto bibliogrāfisko ierakstu datu masīvu kontroli pirms to ielādes datu bāzē. Par to jāatbild automatizācijas nodaļu darbiniekiem, kuri izpilda bibliotēkas datu bāzes administrēšanas funkcijas [32].

Rekatalogizācijas galvenais avots ir dokumenti vai to atspoguļojums kartīšu katalogos vai topogrāfiskajos katalogos. Jāņem vērā – ja arī dokuments nebūs galvenais retrokonversijas avots, vienalga nāksies sastapties ar gadījumiem, kad tie būs jāizmanto, lai noskaidrotu vai precizētu kādu informāciju. Tabulā var apskatīt viena galvenā objekta – grāmatas – priekšrocības un trūkumus, veicot rekatalogizāciju [36].

2. tabula

Grāmatas

Priekšrocības	Trūkumi
Visprecīzākais avots	Ietekmē dokumentu izsniegšanas procesu, jo tie uz laiku nav pieejami lietotājam
Samazinās atšķirību skaits starp dokumentu un bibliogrāfisko ierakstu	Pieaug nepieciešamība pēc papildu telpām, kur notiek dokumentu apstrāde
Rekatalogizācijas procesā atrisinās svītrkodu problēma	Parasti pieaug prasība pēc papildu tehniskā aprīkojuma, kā arī darba vietas aprīkojuma
Bibliotēkas personāls apmierināts ar padarītā darba rezultātiem	Lai identificētu visus eksemplārus, sējumus, jāizmanto darba alfabētiskais, topogrāfiskais katalogs, kur kartītēs jāatzīmē, ka konkrētais eksemplārs ir rekatalogizēts

Izmantojot par rekatalogizācijas avotu kartīšu katalogus un topogrāfiskos katalogus, retrokonversijas projekta izmaksas būs atkarīgas no bibliogrāfiskā apraksta kvalitātes. 3. tabulā var apskatīt katalogu kā rekatalogizācijas avotu – katalogu priekšrocības un trūkumus [36].

3. tabula

Katalogi

Priekšrocības	Trūkumi
DAK un Lasītāju katalogi satur pilnīgāku informāciju, salīdzinot ar topogrāfisko katalogu	Rada problēmas lietotāju apkalpošanā (kataloga kastītes var ievietot katalogā, kad pilnībā pabeigts rekatalogizācijas process)
DAK un lasītāju katalogos mazāk saīsinājumu nekā topogrāfiskajā katalogā	Satur dažādas kartītes (pamatapraksts, papildapraksts, palīgkartītes – norādes kartītes, uzziņas kartītes, saistes norādes kartītes). Tas nozīmē – ja procesa veikšanai tiek pieaicināts papildu personāls, jāorganizē apmācības šo kartīšu identifikācijai
Ļoti detalizētas iespējas, lai veiktu rekatalogizāciju	Ja rekatalogizāciju veiks alfabēta kārtībā, lai precizētu dažādas neskaidrības, būs nepieciešams pats dokuments, tātad tas atkal prasīs iesaistīt procesā papildu darbiniekus no citām nodaļām. Tas palielinās projekta īstenošanas termiņu, īpaši, ja paralēli veic darbu ar svītrkodiem Ja bibliogrāfiskā ieraksta veikšana tiek atlikta, kataloga kartītē ar marķieri jāizdara īpaša atzīme

Bibliotēkas savā praksē, lietojot rekatalogizācijas metodi, diezgan bieži apvieno šos objektus, proti, dokuments (grāmata) + kataloga kartīte. Šīs metodes lielākais ieguvums – praktiski tiek izveidota ideāla datu bāze. Manuāla datu ievadīšana elektroniskajā katalogā prasa lielu personāla resursu izmantošanu. Ārzemju

bibliotēku pieredze liecina, ka operators, ievadot datus, neizbēgami vienā dokumentā izdara 1–3 kļūdas pēc 1,5–2 stundu darba [33].

1.2. Bibliogrāfiskā apraksta skenēšana

Bibliogrāfisko aprakstu skenēšana ir konversijas tehnoloģija, kurā dati tiek ieskenēti un pārvērsti digitālā (ciparu) veidā. Tālāk tie ar optiskās zīmju atpazīšanas sistēmas palīdzību tiek pārvērsti teksta formātā [3].

Tabulā ir apskatāmas šīs tehnoloģiskās metodes priekšrocības un trūkumi.

4. tabula

Skenēšana

Priekšrocības	Trūkumi
Piedāvā ātri pārveidot elektroniskā formā lielus katalogus	Nepieciešams specializēts programmatūras nodrošinājums, kas nolasa tekstu, analizē saturu, datus strukturē un pārveido tos atbilstošos MARC formāta laukos
	Daudzvalodība (vienas kartītes ietvaros) kā faktors, kas pazemina kvalitāti
	Augstas darba izmaksas, daudz zemāka darba kvalitāte, salīdzinot ar rekatalogizāciju, diezgan ātri jāšķiras no ievērojamiem finanšu līdzekļiem
	Noskenēto kartīšu kvalitāte ir visai zema (saisīta ar drukas kvalitāti)

Pēc bibliogrāfisko ierakstu skenēšanas visbiežāk sastopamas šādas kļūdas:

- datu neatbilstība (piemēram, tiek jaukti ieraksta lauki „Kolektīvais autors” un „Atbildības ziņas”, „Pamatnosaukums” un „Apakštituls”, „Sērijas Nr.” un „Sējuma Nr.” utt.);
- vienā laukā nokļūst informācija, kas attiecas uz dažādiem laukiem (piemēram, Nr. un sērijas vai sējuma nosaukums kopā ar pamatnosaukumu);
- skenējot nav atpazīti bibliogrāfiskā apraksta elementi [38].

Izmantojot šo tehnoloģisko metodi, nepieciešams būtisks papildu darba pārtēriņš, jo jāveic bibliogrāfisko ierakstu rediģēšana līdz pilnvērtīga elektroniskā kataloga līmenim.

Bibliotēku speciālisti min vēl virkni kļūdu, kas rodas, skenējot bibliogrāfiskos aprakstus:

- nekorekti dati par inventāru numuriem;
- sajaukti plaukta novietojuma šifri;
- grūti atpazīt klasifikācijas indeksus;
- ne vienmēr tiek ņemtas vērā zīmes klasifikācijas indeksos un plaukta novietojuma šifros (punkts un defise);
- anotācijās ir kļūdas alfabētā, piemēram, latīņu burti sajaukti ar kirilicu.

Šāda veida kļūdas ir izskaidrojamas ar to, ka katalogu kartītes ir rakstītas ar roku, tās ir ļoti vecas, citās ir grūti saskatāmi cipari, piezīmes ir veiktas ar zīmuli utt. Tas viss ietekmē skenēšanas kvalitāti. Problēmas rada arī kartīšu bibliogrāfiskā apraksta un MARC apraksta standartu atšķirības. MARC aprakstā ir daudz kodēto lauku un divas indikatoru pozīcijas ar kodētām nozīmēm.

Lai gan pētījums norāda uz šīs tehnoloģiskās metodes darbietilpīgumu, kas jāiegun da bibliogrāfisko ierakstu rediģēšanā, tomēr tā ir ātrāka metode, salīdzinot ar rekatalogizāciju. Lietotāji ātrāk var iegūt informāciju par bibliotēkā esošajiem krājumiem, izmantojot elektroniskā kataloga „melnraksta variantu”. Latvijā šo metodi izmanto Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliogrāfijas institūtā. Firmā „SWH Tehnoloģija” (tagad *Exigen Group* uzņēmums) tika izstrādāta īpaša programma, ar kuru pašlaik tiek veikts darbs Bibliogrāfijas institūtā. Esošais Latvijas Nacionālās bibliotēkas elektroniskais katalogs un līdz ar to valsts nozīmes bibliotēku elektroniskais kopkatalogs un nacionālās bibliogrāfijas datu bāzes tiks papildinātas ar apmēram 2,5 miljoniem ierakstu, un būs iegūta pilnīga nacionālā bibliogrāfija digitālā formā, kas pieejama gan nacionālā, gan starptautiskā mērogā. Ieraksti tiek saglabāti elektroniskā formā un kompaktdiskos ar rādītāju teksta attēliem un saitēm uz pilno tekstu datu bāzēm (saskaņā ar Latvijas Nacionālās bibliotēkas projektu “Mantojums”), kā arī pieejami tiešsaistē. Ir digitalizēti rādītāji, kas iznākuši pēc 1990. gada, aizpildīti robi elektroniskajā datu bāzē. Šobrīd notiek aktīvs darbs monogrāfiju aprakstu konvertēšanā [7]. No 2000. līdz 2005. gadam LNB Bibliogrāfijas institūtā no iespējamiem rādītājiem konvertēti 138 000 monogrāfiju aprakstu un 326 000 analītiskas aprakstu. Arī Lietuvas Nacionālā bibliotēka izvēlējas skenēšanas metodi [26]. Darbi tika iepilānoti vairākos posmos.

1. posms – 1998. gadā – skenēšana un arhivēšana. Darbu veikšanas secība:

- Lietuvas Nacionālās bibliotēkas darba kataloga, nacionālās bibliogrāfijas izdevumu un Lietuvas Nacionālās bibliotēkas galveno kartotēku skenēšana un arhivēšana;
- grafisku attēlu meklējuma sistēmas izveide un ieteikumi lietotājiem. Skenēšana veikta ar BankTec divpusīgo attēla skeneri. Arhivēšanai izmantota WIN firmas (Vācija) dokumentu arhivēšanas programma *Saperion*.

2. posms – 1999. gadā – automātiska zīmju atpazīšana. Darbu secība:

- skenēto grafisko attēlu atpazīšana;
- automātiska bibliogrāfiskā ieraksta zonu strukturēšana. Automātiskais atpazīšanas process LNB sākts 1999. gada jūlijā, kad iegādājās ABBY firmas (Krievija) zīmju atpazīšanas optisko programmu *FineReader*.

3. posms – 2000.–2010. gadā – tekstu pārbaude un rediģēšana. Darbu secība:

- automātiski atpazītā teksta pārbaude;
- rediģēšana un būtisko bibliogrāfisko ieraksta elementu izdalīšana;
- attēlu kataloga un LNB elektroniskā kataloga integrācija.

Teksta rediģēšanai izmantota *Infotec* (Lietuva) izveidotā programma *Verify*.

Darbu apjoms: Darba alfabētiskais grāmatu katalogs – 1968718 kartītes; Nošu katalogs – 132 000 kartītes; Skaņu plašu katalogs – 81 000 kartītes; Personvārdu kartotēka – 443 000 kartītes; Vietvārdu kartotēka – 275 562 kartītes; Nacionālās bibliogrāfijas izdevumi – 64 218 lpp.

Krievijas bibliotēkas, kuras lieto datu konversijai skenēšanas metodi, izvēlas Maskavas firmu ProSoft – M (*Professional Computer Systems @ Componets*) un GIPER pakalpojumus. Piemēram, Krievijas Valsts ārzemju literatūras bibliotēka sadarbībā ar firmu GIPER noskenējusi 1 575 584 katalogu kartītes (laika posmā no 1999. līdz 2000. gadam). Līdz ar to tika izveidots elektroniskais katalogs *TINLIB-Retro* [38].

1.3. Datu bāzu konversija

Datu bāze ir organizēts ierakstu krājums, kas izveidots ar datoru tehnoloģiju palīdzību, standartizēts pēc formāta un satura un glabājas mašīnlasāmā režīmā [34]. Bibliotēkas speciālisti uzskata, ka retrospektīvās konversijas veicamo darbu apjoms ir pārāk liels, lai to darītu vienā iestādē, tādēļ izmanto uz sistēmpiederības balstītu palīdzību, pārņemot datu bāzes no citu organizāciju bibliogrāfisko datu mašīnlasāmiem masīviem vai speciālu bibliogrāfisko dienestu elektroniskajiem tiešsaistes katalogiem. Krievijas speciālisti [33] uzskata, ka šī metode ir visperspektīvākā kartīšu katalogu pārveidošanai mašīnlasāmā formā, kā arī jaunieguvumu apstrādes aktualizēšanai elektroniskajā katalogā. Attīstītākajās Rietumvalstu bibliotēkās tā ir kā jaunienākošo dokumentu apstrādes pamats. Piemēram, ASV 80% bibliotēku šim mērķim izmanto dienesta ON-LINE CATALOGING (agrāk šo funkciju veica PRISM) korporācijas OCLC pakalpojumus [37]. Ļoti lielu retrospektīvās konversijas projektu veica Hārvarda universitātes bibliotēkas kopā ar OCLC. Projekts tika pabeigts 1997. gadā. Izveidotais tiešsaistes katalogs HOLLIS (*Harvard On-line Library Information System*) piedāvāja praktiski visu informāciju par krājumā esošajiem dokumentiem. Ar OCLC palīdzību tika konvertēti 4 miljoni ierakstu.

Darba tehnoloģija :

- Hārvarda universitātes bibliotēka nosūtīja savas kataloga kartītes OCLC;
- OCLC pēc šīm kartītēm sameklēja vajadzīgos ierakstus savās datu bāzēs;
- pēc tam kodēja un ievadīja bibliotēkas datu bāzē.

Analogus pakalpojumus veic arī citas korporācijas – RILN, WLN, PICA u. c. Krievijā šīs funkcijas plāno veikt Krievijas korporatīvās katalogizācijas centrs. Pašlaik Krievijā par mašīnlasāmo masīvu avotiem var izmantot Krievijas Grāmatu palātas bibliogrāfiskos ierakstus mašīnlasāmā formā (tajā skaitā uz CD-ROM), „Zinātniski tehniskās literatūras kopkatalogu”, kuru izdod Krievijas Valsts publiskā zinātniski tehniskā bibliotēka (no 1976. g.), kā arī citu bibliotēku koordinēta darba rezultātā konvertētos bibliogrāfisko ierakstu masīvus [32].

5. tabula

Datu bāzu izmantošanas priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības	Trūkumi
Labā bibliogrāfisko ierakstu kvalitāte	Apgrūtināta kvalitātes kontrole, jo
Nav nepieciešams papildu aprīkojums	sadarbība notiek, izmantojot elektroniskos
Datu piegādātāju firmas nodrošina	saziņas līdzekļus
kvalitatīvus ierakstus īsā laika periodā	Nepieciešams ievērojams kvalificēta
	darba ieguldījums

Šīs metodes ieguvumi – retrokonversijas process minimāli ietekmē bibliotēkas pastāvīgos darbiniekus, turklāt var gūt pieredzi no organizācijas, kas jau ir strādājusi ar citiem retrokonversijas projektiem. Pirms datu aizgūšanas avotu izvēles jāanalizē un jānovērtē:

- ierakstu iegūšanas izmaksas;
- bibliotēkas krājuma atbilstība tematikai un veidiem;
- dokumenta bibliogrāfiskā apraksta un MARC formāta ieraksta pilnīguma līmeņa atbilstība jaunizveidotā elektroniskā kataloga prasībām;

- darba ražīgums un izmaksas elektroniskajā vai jau esošajā katalogā, papildinot un uzlabojot aizgūtos ierakstus.

Bibliotēkas var izmantot CD-ROM bibliogrāfisko sistēmu, lai elektroniskajā katalogā izveidotu jaunus ierakstus. CD-ROM apkopo konvertēto ierakstu izlases. Kompaktdiskos pieejami daudzu valstu nacionālo bibliotēku katalogi. Šī iespēja varētu kļūt aizvien populārāka, jo tā samazina tīkla izmaksas [3]. Bet sistēma prasa ievērojamu kvalificēta darba ieguldījumu, lai pārbaudītu ierakstu un to meklēšanas pazīmju atbilstību bibliotēkas krājumam. Problēmas rada arī autoritatīvā kontrole. Konvertējot ierakstus no datu bāzes, var būt augsts sakrišanas koeficients (sagrīt 30–40% kopējo nosaukumu). Ja šo metodi vērtētu pēc kritērijiem „operatīvitate” un „izmaksas”, tai būtu jāpiešķir maksimālais efektivitātes novērtējums. Tajā pašā laikā var gadīties, ka sakrišanas koeficients var nebūt augsts. Šādos gadījumos būs nepieciešami papildu pasākumi speciālai ierakstu meklēšanai un atļasei, formātu konvertēšanai, transliterēšanai utt. [32].

Secinājumi

Apskatot visas retrospektīvās konversijas metodes, jāsecina, ka bibliotēkas savu darbību var neierobežot un izvēlēties tikai vienu metodi. Vairāku metožu kompleksa elastīga izmantošana būs tikai ieguvums. Tas bibliotēkām ļaus optimāli izmantot dažādu metožu priekšrocības, neitralizēs atsevišķu metožu trūkumus, palīdzēs sekmīgāk veikt konversiju, ļaus īsākā laikā pabeigt konversiju.

2. Rekatalogizācija ārvalstu bibliotēkās

Pasaulē retrokonversijas tēmai tiek veltītas konferences un starptautiskie semināri, kas palīdz orientēties un saprast, kādas tendences valda ārvalstu bibliotēkās. Par kartīšu katalogu retrospektīvās konversijas nepieciešamību tika runāts tādā autoritatīvā politiskā organizācijā kā Eiropas Padome, kura 1989. gadā pieņēma retrokonversijas rekomendācijas (*Recommendations on Retrospective conversion of library catalogues to Machine Readable (R(89)11*). Šo dokumentu izstrādāja Eiropas Padomes retrospektīvās konversijas darba grupa.

Pašlaik ļoti daudz tiek runāts par elektroniskajām (digitālajām) bibliotēkām. Lai izveidotu digitālo bibliotēku, retrospektīvā konversija ir viens no svarīgākajiem posmiem šī mērķa sasniegšanai. Skandināvijas valstīs (piemēram, Dānijā) digitālo bibliotēku izveidošanas koncepcijās ir atspoguļota šī sapratne [37]. Somijas Tehnoloģiskās universitātes bibliotēka 80. gadu sākumā, uzsākot automatizāciju un elektroniskā kataloga veidošanu, pieņēma lēmumu, ka retrospektīvo konversiju veiks ar saviem spēkiem. Sākumā tika izmantota BIS VTLS, bet 90. gadu beigās kopā ar citu universitāšu vadību un bibliotēku direktoriem nonāca pie secinājuma, ka nepieciešama sistēma, kas dod plašākas iespējas, gan veicot iekšējos procesus, gan darbā ar lietotājiem. Konkursā tika izvēlēta ASV sistēma *Voyager*. Somijas Tehnoloģiskās universitātes bibliotēkas izvēlēta tehnoloģiskā metode – rekatalogizācija [4].

Galvenā pamatpieeja dokumentu virzīšanai uz rekatalogizāciju – lietotāju pieprasījums. Rekatalogizācija tika optimizēta:

- 1) tā kā augstākās mācību iestādes bibliotēkai vasaras mēneši ir daudz brīvāki no lietotāju apmeklējumiem, tad darbinieki šo procesu varēja veikt vasarā atvaļinājumu laikā un par darbu saņemt papildu samaksu;
- 2) kā vienu no šī procesa paātrināšanas līdzekļiem izmantoja ātro katalogizāciju. Lietotāju apkalpošanas nodaļu darbinieki, saņemot pieprasījumu, dokumentu apraksta minimāli (autors, nosaukums, izdošanas gads), ja šis dokuments nav atspoguļots elektroniskajā katalogā;
- 3) pēc tam kad lietotājs nodod dokumentu, apkalpojošo nodaļu darbinieki virza šo dokumentu uz rekatalogizāciju;
- 4) katalogizatori pilnveido šo bibliogrāfisko ierakstu atbilstoši standartiem. Jāatzīmē, ka pašlaik lielākā daļa no pieprasītākajiem dokumentiem ir atspoguļoti elektroniskajā katalogā, tāpēc ātro katalogizāciju veic retos gadījumos. Lietotāji vairāk izmanto jaunāko informāciju, jo mācību procesā būtiskāk ir lietot tieši jaunākos dokumentus. Viena nosaukuma dokumenti visbiežāk ir 1-5, retumis - 10 eksemplāros. Galvenajos brīvpieejas krājumos (lasītavās) atrodas tikai pēdējos divos gados izdotie dokumenti. Bibliotēkas mērķis nebija rekatalogizēt visu bibliotēkas, bet tikai pieprasītāko, aktuālāko krājumu.

Rekatalogizācijas darbu atviegloja tas, ka Somijā ir kopkatalogs, kurā varēja atrast attiecīgo bibliogrāfisko ierakstu. Pie kopkataloga veidošanas un sakārtošanas Somijas bibliotēkas strādāja 8 gadus. Viena no problēmām, veicot šo darbu, bija tā, ka BIS *Voyager* nav instalēta versija ar *UNICODE*.

Par to, ka retrospektīvā konversija ir aktuāla arī attīstītākajās Rietumeiropas valstīs, liecina *Nīderlandes* Nacionālās bibliotēkas kopkataloga [30] nodaļas pētījums par Nacionālās bibliotēkas monogrāfiju kopkatalogu (līdz 1980. g.).

Pētījuma mērķis:

- izpētīt, cik daudz kartīšu vajadzēs konvertēt;
- noskaidrot, cik daudz bibliogrāfisko aprakstu jau ir mašīnlasāmā formā;
- novērtēt iespējamo laika un resursu patēriņu, kas būs nepieciešams kopkataloga retrokonversijai;
- noteikt prioritātes tām bibliotēkām, kuru dati vēl nav iekļauti PICA datu bāzē. Nacionālajai bibliotēkai ir lielākais monogrāfiju kopkatalogs kartīšu formā - 5-6 milj. kartīšu. Nīderlandes Nacionālās bibliotēkas daļa kopkatalogā ir izdalīta atsevišķi (līdz ar to vienam dokumentam var būt 2 kataloga kartītes). Pētījuma veicēji prognozēja, ka:
- daudzas bibliotēkas, kas kādreiz ir sūtījušas kartītes uz Nacionālo bibliotēku, ir uzsākušas vai pabeigušas sava kataloga retrokonversiju PICA datu bāzē;
- dažas bibliotēkas vairs nepastāvēs;
- Nacionālās bibliotēkas kopkatalogs varēs izmantot (kā rezerves variantu) datus no Delftas (*Delft*) Tehnoloģiskās universitātes bibliotēkas, Vageningenas (*Wageningen*) Lauksaimniecības universitātes un dažām citām tehnoloģiskajām un lauksaimniecības bibliotēkām. Pētījuma rezultāti iepriecināja tā veicējus: - 59 bibliotēku ieraksti (72,6% kartīšu) var tikt pārcelti uz PICA datu bāzi bez papildu apstrādes; - 36 bibliotēku ierakstiem (27,4%) jāveic retrokonversija, nosakot prioritātes datu ievadīšanai kopkatalogā; bibliotēkām, kurām jāveic savu kartīšu katalogu konvertēšana

mašīnlasāmā formā, jāizvēlas atbilstošākais variants. Kā vienu no variantiem piedāvāja rekatalogizācijas metodi. Varētu rasties jautājums, kāpēc tiek ieteikta visdarbietilpīgākā metode? Prognozējot situāciju pie noteikta apjoma – 27,4%, tas nav nekas neiespējams, jo paveiktā darba rezultāti būs viskvalitatīvākie, salīdzinot ar citām metodēm.

Vācijas bibliotēkās paralēli mašīnlasāmajai katalogizācijai 80. un 90. gados izplatītākā retrokonversijas metode bija rekatalogizācija. Vācijā lielu daļu retrokonversijas projektu atbalstīja DFD (*Deutsche Forschungsgemeinschaft*) [18] – centrālā zinātniskā organizācija, kas atbalsta pētniecības projektus universitātēs un citās valsts finansētās organizācijās. Ķelnes pilsētas bibliotēkas direktors Dr. Horsts Neisers iesaka izmantot par retrokonversijas metodi rekatalogizāciju. Viņš uzskata, ka projekta ietvaros par papildu samaksu šo darbu var veikt bibliotēkas darbinieki, kā arī var pieaicināt papilddarbiniekus (studentus, skolēnus, bezdarbniekus) [27]. Vācijas bibliotēkas, veicot rekatalogizāciju, kā palīgspēku visai bieži pieaicināja studentus. Vienīgais trūkums, ka ar paveiktā darba kvalitāti vācu kolēģi nebija visai apmierināti. Vislabāk šo darbu var veikt bibliotēku darbinieki, tātad kvalificēts darbspēks. Protams, tas ir darbietilpīgs process, piemēram, Kembridžas universitātes bibliotēka veica 3 gadu eksperimentu, lai noteiktu izmaksas un iespējas īstenot retrokonversiju saviem spēkiem, izmantojot rekatalogizāciju [37]. Rezultātā izvēlējās datu apmaiņas metodi.

Rekatalogizācijas metode tika lietota arī tādās bibliotēkās kā Francijas Nacionālā bibliotēka un Beļģijas Karaliskā bibliotēka. Tajās manuāli tika apstrādātas relatīvi nelielas katalogu daļas vai ļoti nolietotas katalogu daļas, kur skenēšanas metodes izmantošana nesniegtu vēlamu rezultātu, jo nebija iespējams automātiski izdalīt apraksta elementus un nevarēja atpazīt zīmes [37]. Arī viena no nozīmīgākajām bibliotēkām Eiropā sociālajās zinātnēs – ANO bibliotēka Ženēvā (krājumā ir vairāk nekā 1 miljons eks.) – retrokonversijas veikšanai lietoja rekatalogizācijas metodi, bet nonāca pie secinājuma, ka metodei nepieciešami lieli finansiālie līdzekļi un papildu darbspēka piesaiste, tāpēc rekatalogizācija tika pārtraukta. Protams, lietotāji var izmantot kopkatalogu NEBIS, kas atspoguļo 60 Šveices bibliotēku un informācijas centru krājumus, ietverot apmēram 2 miljonus nosaukumu.

Vīļņas Ģedimīna Tehniskās universitātes bibliotēkas krājums ir 700 000 eksemplāru, elektroniskajā katalogā ir vairāk nekā 20 000 ierakstu. Bibliotēka sistēmā ALEPH strādā no 1999. gada. Tās mērķis bija pēc iespējas ātrāk uzsākt automatizēto lietotāju apkalpošanu, tāpēc aktuāls bija jautājums par retrospektīvo konversiju. Par metodi izvēlējās rekatalogizāciju, un pamatpieeja dokumentu virzīšanai uz konversiju – lietotāju pieprasītākie dokumenti. Prioritāte dokumentu virzīšanai bija Mācību abonementam. Darbinieki šo darbu veica maksimāli koncentrējoties (kampaņa), proti, strādāja vasarā, lai pirms automatizētās izsniegšanas/saņemšanas visiem dokumentiem būtu ielīmēti svītrkodi.

ASV bibliotēkās rekatalogizācijas metode nav populāra. Pārsvārā bibliotēku elektroniskie katalogi strādā kopējā sistēmā, tiem ir sistēmisks raksturs, tātad tie ir kopkatalogi. ASV bibliotēku darbu šajā jomā atvieglo tāda spēcīga struktūra kā OCLC, kas ir vienotās katalogizācijas centrs (vispirms bibliogrāfiskais apraksts nonāk OCLC datu bāzē, bet pēc tam Kongresa bibliotēka iekopē ziņas par

jaunieguvumiem savā datu bāzē). Viens no šī centra galvenajiem pakalpojumiem ir retrokonversija. Pēc Amerikas Bibliotēku asociācijas aprēķiniem, kas tika veikti Kongresa bibliotēkā, mašīnlasāmās katalogizācijas izmaksas vienam dokumentam ir apmēram 100 \$, tāpēc kāda dokumenta bibliogrāfiskā ieraksta izveidošana bieži vien izmaksā dārgāk par pašu dokumentu [35].

2.1. Rekatalogizācija Krievijas bibliotēkās

Daudzi Krievijas bibliotekārā darba speciālisti uzskata, ka retrokonversija ir absolūti nepieciešama, jo tradicionālie kartīšu katalogi nolietojas arvien vairāk, īpaši tas raksturīgs lielajām bibliotēkām. Tāpēc nepieciešams izstrādāt nacionālo vai reģionālo pieeju retrokonversijas problēmu risināšanai. Tas palīdzēs maksimāli īsā laika periodā ar minimāliem līdzekļiem izveidot reālus priekšnosacījumus savstarpējai resursu izmantošanai. 1996. gada decembrī Krievijas Valsts bibliotēka un Krievijas Nacionālā bibliotēka noorganizēja valsts mēroga semināru par bibliotēku katalogu retrospektīvo konversiju, kas noskaidroja galveno bibliotēku pieeju katalogu retrokonversijai un noteica kopējo rīcības stratēģiju.

Pirmoreiz šis uzdevums tika definēts 1997. gadā LIBNET (ЛИБНЕТ) programmā kā apakšprogrammas virziens „Kompleksa bibliotēku automatizācija. Attīstīt bibliotēku esošos un jaunizveidotos elektroniskos katalogus, ieskaitot kopkatalogus”.

1.5. nodaļa veltīta tradicionālo kartīšu katalogu retrokonversijai. Tajā teikts: „Vadošo valsts bibliotēku retrokonversijas programma ņem vērā nacionālās prioritātes (pirmkārt, jāveic nacionālās bibliogrāfijas retrokonversija), jānosaka valsts vadošo bibliografēšanas centru gatavības pakāpe šim procesam, jānoskaidro iespiesto kopkatalogu skaits. Koordinācija starp vadošajām valsts bibliotēkām izslēgs dublēšanos un nodrošinās bibliogrāfisko ierakstu kvalitāti, to bibliogrāfisko pilnīgumu, atbilstību nacionālajiem un starptautiskajiem standartiem. Vispirms mašīnlasāmā formā jāpārveido vadošo bibliotēku kartīšu un iespiestie katalogi. Šis masīvs veidos pamatu citu bibliotēku elektronisko retrospektīvo katalogu veidošanai, kas nodrošinātu pieejamību informācijai par Krievijas bibliotēku krājumiem..” [40, *tulk. E. O.*]. Retrokonversijas jautājumi aktīvi tikuši apspriesti dažādos referātos Krimas konferencēs automatizācijas sekcijas ietvaros.

2000. gadā Krievijas Valsts ārzemju literatūras bibliotēkā notika specializēts seminārs, kas veltīts konversijai. 2001. gadā Sanktpēterburgā Ermitāžas Zinātniskā bibliotēka kopā ar Gētes institūtu rīkoja semināru „Retrokonversija Sanktpēterburgas muzeju bibliotēkās”, 2002. gadā Jaroslavļā Krievijas Bibliotēku asociācija Automatizācijas, katalogizācijas sekcijas ietvaros rīkoja specializētu retrokonversijas semināru.

Par retrokonversijas jautājumiem rakstījuši tādi autori kā S. B. Balakerska (*Балакерская С. Б.*), L. J. Beļajeva (*Беляева Л. Я.*), V. V. Vasiļčikova (*Васильчикова В. В.*), M. I. Veršņina (*Вершинина М. И.*), F. S. Voroiškis (*Воройский Ф. С.*), O. A. Lavreņeva (*Лавренева О. А.*), I. I. Iļina (*Ильина И. И.*), N. N. Kasparova (*Каспарова Н. Н.*) [37]. Šajos darbos tiek apskatīti kartīšu katalogu pārveidošanas principi un tehnoloģiskās iespējas mašīnlasāmajā formā, analizēti dažādi varianti šī darba veikšanai.

Autori uzsver, ka pārsvarā visas bibliotēkas, kas uzsākušas retrokonversiju kartīšu katalogu pārveidošanai mašīnlasāmajā formā, lieto rekatalogizācijas metodes. Krievijas bibliotēku speciālisti ir veikuši aprēķinus, lai pierādītu šīs metodes zemo darba ražīgumu un lielo laika patēriņu, kas nepieciešams manuālai datu ievadīšanai elektroniskajā katalogā. Piemēram, kataloga retrokonversiju, kurā ir 100 000 kartītes, varēs veikt vairāk nekā divos gados (616 darba dienas), ja rekatalogizāciju pilnībā (100% darba laika izmantošana) veiks 2 speciālisti katalogizatori ar darba ražīgumu – 1 stundā 10 bibliogrāfiskie ieraksti. Tajā pašā laikā ir speciālisti, kas uzskata, ka rekatalogizācija ir labākā metode datu pārveidošanai mašīnlasāmajā formā un ka katalogus var uzticēt tikai bibliotekāriem.

Krievijas Valsts ārzemju literatūras bibliotēka rekatalogizācijas metodi lietoja BIS *Timlib*, veicot eksperimentu Abonementa nodaļā [33]. Šo nodaļu izvēlējās tāpēc, ka krājums (150 000 eks.) ir nodalīts no pamatkrājuma daļas un nodaļai ir savs bibliogrāfiskais uzziņu aparāts.

Šo metodi izvēlējās šādu apsvērumu dēļ:

- 1) tā ir finansiāli izdevīga;
- 2) relatīvi neliels krājuma apjoms;
- 3) tiešs un operatīvs tehnoloģiskais ceļš.

Darbā iesaistījās Automatizācijas, Komplektēšanas, Sistematizācijas un Katalogizācijas nodaļas darbinieki. Komplektēšanas nodaļas darbinieki nodarbojās ar nepieprasīto, neprofila dokumentu norakstīšanu, Sistematizācijas nodaļas darbinieki jau iepriekš sagatavoja meklējumvalodu nodrošinājumu: UDK indeksus un priekšmetu iedaļas. Pirms datu ievadīšanas elektroniskajā katalogā abonementa kartīšu katalogs tika salīdzināts *de visu* ar apraksta avotu – grāmatu, tātad ar krājumu. Vēlāk, lai paātrinātu rekatalogizāciju (vispār projekta virzību), darbā iesaistījās Abonementa nodaļas darbinieki, kas izmantoja „minimālās katalogizācijas līmeni” (vai *short title*) cirkulācijas modulī, t. i., aizpildīja tikai šādus laukus: nosaukums, autors, ziņas par izdevumu – izdevniecība, izdošanas vieta, izdošanas gads. Tas, protams, paātrināja informācijas ievadīšanu, bet prasīja papildu darbu ierakstu rediģēšanā, kā arī darbinieku iepazīstināšanā ar bibliogrāfiskā apraksta noteikumiem.

Bibliotēkas darbinieki izdarīja savus novērojumus un secināja, ka viena bibliogrāfiskā ieraksta veikšanai vidēji tiek patērētas 20 minūtes. Tika apskatīts viens no rekatalogizācijas variantiem – datu ievadīšana manuāli, izmantojot tikai kartīšu kataloga kartīti (kartītes informāciju pārraksta elektroniskajā katalogā), nevis apraksta avotu – grāmatu. Izpētot šo metodi, secināja, ka finansiāli tas ir lētāk un ātrāk, bet diezgan darbietilpīgi, jo darba gaitā reizēm ir nepieciešama grāmata, lai precizētu ziņas, tātad atkal tiek tērēts laiks. Vidēji, veicot bibliogrāfisko ierakstu ar šo metodi, patērēja 5–12 minūtes (atkarībā no bibliogrāfiskā apraksta pilnīguma). Rediģēšanas ilgumu bija grūti noteikt (no dažām minūtēm līdz desmitiem minūšu). Ievadot datus manuāli, darba ātrums ir atkarīgs no katalogizatora, kas ievada informāciju, kā arī no kartītes satura. Krievijas bibliotēku speciālisti savos darbos atzīmē, ka rekatalogizācija sniedz iespēju savest kārtībā bibliotēku krājumus un bibliogrāfisko uzziņu aparātu. Neviens bibliotēka, uzsākot rekatalogizāciju, neizvirza par mērķi krājuma salīdzināšanu ar kartīšu katalogiem, bet darba procesā reāli tas tā notiek. Rekatalogizācijas metode paver iespēju visas bibliotēkas globālai inventarizācijai, jo atklājas, ka darba alfabētiskajā katalogā:

- atrodas neprofila dokumentu kartītes, bet krājumos (fiziski) šo dokumentu nav;
- norakstīto dokumentu kartītes nav izņemtas no katalogiem (lietotājs turpina pieprasīt);
- kartītēs ir nekorekta informācija par inventāra numuriem (kartītē ierakstīts cits inventāra numurs nekā inventāra grāmatā vai dokumentā);
- ir kartītes ar nekorektu informāciju par plaukta novietojuma šifru.

Darba procesā visas atklātās neprecizitātes ir jānovērš, jāizdara labojumi DAK un lietotāju katalogos, jāsastāda norakstīšanas akti utt. Tam visam, protams, nepieciešams liels laika patēriņš, bet daudzas Krievijas bibliotēkas uzskata šo metodi par sev pieņemamāko.

Arvien vairāk Krievijas bibliotēkas nonāk pie secinājuma, ka jāveido kopkatalogi, kas var atvieglot rekatalogizācijas darbu. Speciālisti uzskata, ka tas ir kolektīvs pasākums [45]. Ja vairākas bibliotēkas ir apvienojušās kopkatalogā, kāpēc nevarētu veikt retrokonversiju? Viena līmeņa bibliotēku krājumi (nosaukumi) bieži vien sakrīt no 60–70% gadījumu, tāpēc rekatalogizāciju var veikt, savstarpēji kooperējoties [45].

2.2. Ārvalstu bibliotēku tendences un prioritātes rekatalogizācijā

Pašlaik ārvalstu bibliotēkām ir kopēji mērķi – atbalstīt un veicināt virzīšanos uz zināšanu sabiedrību, nodrošināt brīvu pieeju informācijai, sekmēt iedzīvotāju izglītošanos utt.

Bet kādas ir bibliotēku prioritātes šo valstu bibliotekāri informatīvajā darbībā? Austrumeiropas valstu, piemēram, Krievijas bibliotēku, prioritātes ir [46]:

1. Bibliotēku automatizācija, informacionālās tehnoloģijas.
2. Korporatīvās bibliotēku informacionālās sistēmas un tehnoloģijas.
3. Interneta resursi un interneta tehnoloģijas bibliotēkās.
4. Krājuma saglabāšana, to attīstība un izmantošana.
5. Elektroniskie resursi, digitālās bibliotēkas, digitālā informācija.

Attīstītāko Rietumeiropas valstu prioritātes ir:

1. Autortiesības un intelektuālās tiesības.
2. Jauni plāni un pieejas bibliotēku darbā, ņemot vērā elektronisko publikāciju pieaugošo nozīmi.
3. Visām lietotāju kategorijām vienlīdzīga pieejamība bibliotēku krājumiem un informācijai: tolerance un bibliotēkas.
4. Elektroniskie resursi bibliotēkās. Digitālās plaisas pārvarēšana un bibliotēkas nozīme.
5. Zinātniskie pētījumi, izglītība un bibliotēka kā stratēģiskais partneris.

Apskatot šīs prioritātes, jāsecina, ka Austrumeiropas valstu bibliotēkās dominē tehniskās un tehnoloģiskās problēmas. Arī Baltijas valstīs (līdzīgi kā Krievijā) ar korporatīvajām sistēmām un tehnoloģijām parasti saprot kopējo informacionālo resursu uzturēšanu un licencēšanu, nodrošinot konsorcijsadalīto resursu vienu pieejamību, taču retāk saista to ar korporatīvo katalogizāciju un korporatīvo retrospektīvo konversiju. Attīstītāko valstu bibliotēkas konsorciju vai korporatīvo sadarbību, tieši otrādi, saista ar līdzdalību dažādos korporatīvās katalogizācijas projektos (piemēram, OCLC, RLIN u. c.).

Austrumeiropā ir arī pozitīvi piemēri, proti, Latvijas akadēmiskās bibliotēkas varētu pamācīties no mūsu kaimiņu valsts – Lietuvas – pozitīvās pieredzes. Pirms vairāk nekā desmit gadiem Lietuvā radās ideja par bibliotēku informācijas sistēmas (*Lithuanian Integrated Library Information System, LIBIS*) izveidi [25]. Lai nodrošinātu nacionālo dokumentu bibliogrāfisko kontroli, tika radīta Nacionālā bibliogrāfijas datu banka. LIBIS kopkataloga veidošanā iesaistījās 50 Lietuvas bibliotēkas. Tās sniedz informāciju par dokumentiem, kas glabājas dažādos krājumos, norādot to glabāšanas vietu. Tādā veidā tiek samazinātas katalogizācijas izmaksas, bet darba uzdevumu koordinācija dažādās bibliotēkās ļauj izvairīties no dubultas katalogizēšanas un rekatalogizēšanas.

Kopkataloga veidošana tika uzsākta 1996. gadā. Ar Lietuvas Nacionālās bibliotēkas zinātnisko potenciālu, pamatojoties uz LIBIS tehniskajām prasībām, *Sintagma Sistemas* (programmnodrošinājuma kompānija) izveidoja detalizētu kopkataloga moduli, izstrādājot arī apakšsistēmas mērķus, uzdevumus, funkcionālo un organizatorisko struktūru. Lietuvas Nacionālā bibliotēka uzņēmās kopkataloga veidošanu un pārvaldību, nodibināja speciālu institūciju šo uzdevumu veikšanai. Ar Lietuvas Atvērtās sabiedrības fonda finansiālo atbalstu 1998. gada 1. jūnijā Lietuvas zinātniskās bibliotēkas uzsāka darbu pirmajā LIBIS apakšsistēmā – kopkatalogā. 2001. gada decembrī tika dibināts arī Lietuvas Zinātnisko bibliotēku konsorcijs (*Lithuanian Research Library Consortium*). 2003. gadā šajā kopkatalogā bija iekļauti vairāk nekā 800 000 bibliogrāfisko ierakstu [26].

Secinājumi

Apskatot ārvalstu bibliotēku pieredzi rekatalogizācijā, jāsecina, ka šo katalogu pamatapstrādes metodi izmanto visai plaši, neskatoties uz šīs metodes zemo darba ražīgumu. Ārvalstu bibliotēkas rekatalogizē: pieprasītākos dokumentus; pa krājuma veidiem; atsevišķas kataloga daļas.

Bibliotēkas darba veikšanai piesaista papilddarbiniekus, ja projekta ietvaros ir pietiekams finansējums, bet, optimizējot darbu, iztiek arī ar saviem spēkiem.

Rekatalogizācija bibliotēkām paver iespēju krājuma inventarizācijai un sakārtošanai.

Lai atvieglotu rekatalogizāciju un ietaupītu resursus, ārvalstu bibliotēkas lieto vienotu racionālu bibliotēku informācijas resursu – kopkatalogu.

3. Bibliotekāro procesu automatizācija un rekatalogizācija Latvijas akadēmiskajās bibliotēkās

Latvijas akadēmiskajās bibliotēkās automatizācija tika uzsākta 20. gadsimta 90. gados – apmēram ceturtdaļgadsimtu vēlāk nekā Rietumvalstu bibliotēkās.

Akadēmiskās un zinātniskās bibliotēkas savā darbā izjuta nepieciešamību sadarboties un kooperēties daudzu jautājumu risināšanā. Sevišķi aktuāli bija tādi jautājumi, kuri saistīti ar jauno informācijas tehnoloģiju ienākšanu bibliotēkās un izmantošanu. Lai šo situāciju uzlabotu, E. Karnītis (bijušais LAB direktors) uzņēmās iniciatīvu un rīkoja sanāksmes LATABA dibināšanai. Tajās piedalījās ieinteresētās bibliotēkas (iespējamās Asociācijas biedres). Galvenais mērķis, dibinot Asociāciju, bija kopīgiem spēkiem uzlabot un virzīt uz priekšu akadēmisko, zinātnisko un speciālo bibliotēku darbu, lai veicinātu Latvijas augstākās izglītības, zinātnes un tautsaimniecības optimālu apgādi ar informāciju, saprotot ar to gan tradicionālo drukāto, gan elektronisko informāciju. Asociācijas dibināšanas sēde notika 1994. gada 11. oktobrī RTU Zinātniskajā bibliotēkā (dibināšanā piedalījās 10 bibliotēkas). Tālāk jau astoņas Latvijas bibliotēkas (LNB, LAB, LUB, RTU ZB, LLU FB, LMAB, LPTB, MZB) apvienojās BITK (tagad – VA KIS) un izveidoja vienotu datu pārraides tīklu. Ieguldot Melona fonda un Latvijas budžeta līdzekļus, tika iegādāta bibliotēku informācijas sistēma ALEPH500 ar gandrīz 300 dažādām lietotāju licencēm. LNB grāmatu katalogs, kas tika veidots VTLS sistēmā, un LUB, RTU ZB, LLU FB, LMAB, MZB katalogi, kuri tika veidoti sistēmā ALISE, konvertēti uz sistēmu ALEPH500, veido 8 valsts nozīmes zinātnisko bibliotēku korporatīvo kopkatalogu. Latvijas Akadēmiskā bibliotēka jau 1992. gadā ieviesa sistēmu *Liber*, kura no 1998. gada tālāk attīstās ar nosaukumu *Liber Media*, bet diemžēl LAB EK kataloga daļa nav redzama 8 bibliotēku elektroniskajā kopkatalogā.

No 1997. gada līdz 2001. gadam BITK īstenoja projektu „Vienotais bibliotēku informācijas tīkls LATLIBNET” no valsts investīciju projekta līdzekļiem. Projekta galvenais mērķis bija integrēta automatizēta bibliotēku informācijas tīkla izveide, vienotas bibliotēkās koncentrēto informācijas resursu apstrādes, uzkrāšanas un izplatīšanas nodrošināšana un nacionālā elektroniskā kopkataloga pamatu izveide. 8 valsts nozīmes zinātnisko bibliotēku korporatīvo kopkatalogu varētu uzskatīt par nacionālā kopkataloga pamatu. Bet reālā situācija ir tāda, ka Latvijas bibliotēkās (arī LATABA, *sk. 1. tabulu*) ir pārstāvētas pavisam četras bibliotēku informācijas sistēmas (ALISE, ALEPH 500, LIBER, LIIS). Būtu vēlams integrēt sistēmas vienotā informācijas tīklā, lai nodrošinātu optimālas informācijas apmaiņas iespējas starp bibliotēkām.

Amerikas bibliotēku asociācijas (ALA) prezidents, Vestčesteras bibliotēku sistēmas direktors Moriss Frīdmens seminārā „Digitālais izaicinājums un bibliotēkas” (2003. g. 14. maijā, Rīgā) pauda domu, ka galvenais izaicinājums bibliotēkām ir informācijas organizēšana, pārvaldīšana un piekļuves nodrošināšana tai [11]. Jaunais laikmets met izaicinājumu akadēmiskajām bibliotēkām, krājumiem

jānodrošina lielāka pieejamība, lai lietotājs varētu iegūt informāciju un to izmantot attālināti.

Viens no visu bibliotekāro procesu automatizācijas galamērķiem ir automatizētā dokumentu izsniegšana/saņemšana. Lai šo procesu uzsāktu, lielākajai krājuma daļai vai vismaz pieprasītākajai daļai ir jābūt atspoguļotai elektroniskajā katalogā. Kā šo uzdevumu risina akadēmiskās bibliotēkas? Izmantojot dokumentu analīzi (bibliotēku statistiskos rādītājus, informāciju internetā – mājas lapas), intervijas (personīgi intervējot bibliotēku direktorus, vietniekus, nodaļu vadītājus, tiešos izpildītājus), tika apzināts LATABA bibliotēku krājuma apjoms, pieredze retrokonversijā, analizētas izmantotās metodes.

Dati (uz 2005. g. 1. janvāri) par bibliotēkām apkopoti 6. tabulā.

6. tabula

LATABA bibliotēkas

Nr. p. k.	Bibliotēka	BIS	Krājuma apjoms (eks.)	Vai tiek veikta retrokonversija
1.	Baltijas Krievu institūta Centrālā bibliotēku sistēma	Vietējā sistēma (studentu izstrādāta)	~ 65 000	Veic retrokonv. (rekat.)
2.	Banku augstskolas bibliotēka	ALISE	~ 13 000	Viss krājums ir EK (rekat.)
3.	Biznesa augstskolas „Turība” bibliotēka	ALISE	~ 100 000	Viss krājums ir EK (rekat.)
4.	Daugavpils Universitātes bibliotēka	ALISE	~ 321 460	Veic retrokonv. (rekat.)
5.	Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas bibliotēka	LIIS	~ 150 000	Veic retrokonv. (rekat.)
6.	Latvijas Akadēmiskā bibliotēka	LIBER	~ 3,1 milj.	Veic Mišņa bibliotēkas retrokonv. (rekat.)
7.	Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka	ALEPH 500	~ 516 730	Veic retrokonv. (rekat.)
8.	Latvijas Nacionālā bibliotēka	ALEPH 500	~ 4 403 707	„Latvijas nacionālās bibliogrāfijas retrokonv.” (18. gs. vidus – 1995. g.) – skenēšana, paralēli rekat.
9.	Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas bibliotēka	ALISE	~ 32 233	Neveic, bet plāno veikt ar rekat. met.
10.	Latvijas Policijas akadēmijas Fundamentālā bibliotēka	ALEPH 500	~ 198 000	Veic retrokonv. (rekat.)
11.	Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas bibliotēka	ALISE	~ 250 000	Veic retrokonv. (rekat.)
12.	Latvijas Universitātes bibliotēka	ALEPH 500	~ 2 milj.	Veic retrokonv. (rekat.)

13.	Liepājas Pedagoģijas akadēmijas bibliotēka	ALISE	~ 100 000	Viss krājums ir EK (rekat.)
14.	Patentu tehniskā bibliotēka	ALEPH 500 (martā pāriet uz ALISE)	~ 30 milj.	Plāno veikt
15.	Rēzeknes Augstskolas bibliotēka	ALISE	~ 62 427	Veic retrokonv. (rekat.)
16.	Rīgas Ekonomikas augstskolas bibliotēka	EOSI	~ 21 000	Viss krājums ir EK
17.	Rīgas Juridiskās augstskolas bibliotēka	ALISE	~ 7 000	Viss krājums ir EK
18.	Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības augstskolas bibliotēka	ALISE		Veic retrokonv. (rekat.)
19.	Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka	ALEPH 500	~ 289 884	Veic retrokonv. (rekat.)
20.	Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka	ALEPH 500	~ 1 694 095	Veic retrokonv. (rekat.)
21.	Valsts aģentūra „Latvijas Medicīnas bibliotēka”	ALISE ALEPH 500	~ 509 876	Veic retrokonv. (rekat.)
23.	Ventspils bibliotēka	ALISE	~ 240 000	Krājuma aktīvā daļa ir EK (rekat.)
24.	Vidzemes Augstskolas bibliotēka	ALISE	~ 14 430	Viss krājums ir EK

No 23 LATABA bibliotēkām 14 veic retrokonversiju, bet 6 bibliotēkas (galvenokārt privātpersonu dibināto augstskolu bibliotēkas) savus krājumus ir pilnībā atspoguļojušas elektroniskajos katalogos. Tikai 2 bibliotēkas pašlaik neveic retrokonversiju (Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas bibliotēka un Patentu tehniskā bibliotēka), bet šis darbs ir iepļānots. Visas bibliotēkas par metodi ir izvēlējušās rekatalogizāciju, izņemot vienu – LNB Bibliogrāfijas institūtu, kas datus skenē. Jāpaslavē reģionu augstskolu bibliotēku darbs (*sk. 6. tabulu*) – tās tikušas galā vai daļēji tikušas galā ar šo grūto uzdevumu, piemēram, Rēzeknes Augstskolas bibliotēkai ir palikusi neievadīta mazsvarīgākā krājuma daļa – daiļliteratūra.

Tā kā pētījuma empīriskā bāze ir RTU ZB, LUB, LAB, RSUB, LMB, tad turpmākajās apakšnodaļās un 5. nodaļā apskatīta un analizēta šo bibliotēku rekatalogizācijas prakse (ieguvumi un problēmas).

3.1. RTU Zinātniskajā bibliotēkā

Akadēmiskās bibliotēkas visplašāk izmanto rekatalogizācijas metodi (*sk. 6. tabulu*), kas ir kartīšu formāta uzzīņu aparāta konversija – datus MARC laukos ievada manuāli. Arī RTU Zinātniskā bibliotēka, veicot retrospektīvo konversiju, izvēlējas rekatalogizācijas metodi. Gatavojoties retrospektīvajai konversijai, bija svarīgi noteikt šī procesa pamatpieeju un izvēlēties, vai tā būs: 1) bibliogrāfisko ierakstu vienlaidu konversija, 2) prioritāra tematisko bloku un (vai) literatūras veidu konversija, 3) krājuma hronoloģiska konversija, ievērojot dokumentu izdošanas un (vai) ienākšanas laiku bibliotēkā, 4) krājuma konversija atbilstoši lietotāju pieprasījumiem (proritāte – pieprasītākais).

Pirms konversijas uzsākšanas bibliotēkas darbinieki iepazinās ar Latvijas Universitātes bibliotēkas pieredzi (BIS ALISE) un pilnībā to pārņēma. Par pamatpieeju izvēlējās krājuma pakāpenisku konversiju, ievērojot dokumenta izdošanas un (vai) ienākšanas laiku bibliotēkā. Sāka ar 1993. gada inventāra uzskaites grāmatām. Dokumentus atlasīja Krātuves nodaļa un Lasītāju apkalpošanas nodaļa (atlasīja viena nosaukuma dokumentus – 20 eks.) un tālāk grāmatas nodeva Kataloģizācijas nodaļai bibliogrāfiskā ieraksta veikšanai. No 1997. gada līdz 1998. gadam tika konvertēti 558 nosaukumi (1329 eksemplāri), bet 1999. gadā retrospektīvā konversija tika veikta nelielā apjomā, jo procesu ietekmēja bibliotēkas pārcelšanās uz jaunajām telpām Ķīpsalā. Mācību literatūras abonementa dokumenti, kas bibliotēkā bija ienākuši lielā skaitā (bezinventārs), netika konvertēti. Bibliotēkas vadību neapmierināja izvēlētā pamatpieeja, jo konversijas process bija ļoti lēns. Darbs atsākās 2000. gadā, bet pamatpieeja dokumentu virzīšanai uz konversiju jau bija cita – krājuma konversija atbilstoši lietotāju pieprasījumiem pēc konkrētiem dokumentiem –, un tika iesaistīti arī citi krājumu glabātāji, piemēram, tika pieņemts lēmums atspoguļot EK Mācību abonementa bezinventārās uzskaites dokumentus. Līdz ar to no 2000. gada līdz 2001. gadam strauji palielinājās konvertēto nosaukumu un eksemplāru skaits.

No 1997. gada līdz 2001. gadam Kataloģizācijas nodaļā retrospektīvo konversiju veica viens darbinieks. Viņa pienākumos ietilpa darba alfabētiskā kataloga kartītes informācijas apzināšana (kartītes otrā puse):

- inventāra numuru noskaidrošana;
- Inventāra grāmata (pie konkrētā inventāra pieraksta REK);
- Bezinventāra kartotēka (pie nosaukuma pieraksta REK).

Tālāk jau notika bibliogrāfiskā ieraksta meklēšana elektroniskajā katalogā:

- 1) bibliogrāfiskā ieraksta gadījumā pievieno eksemplārus ar visu krājumu glabātāju reālajiem inventāriem un bezinventāriem, pamatojoties uz Inventāra grāmatas un Bezinventāra kartotēkā minētā nosaukuma eksemplaritāti;
- 2) ja EK nav bibliogrāfiskā ieraksta, jāveido bibliogrāfiskais ieraksts MARC laukos un jāpievieno eksemplāri.

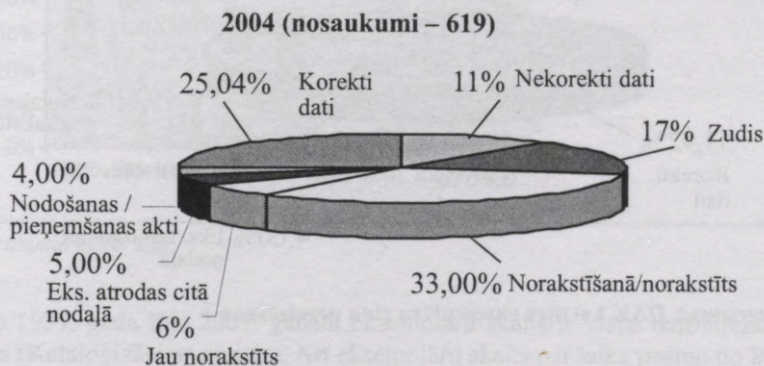
Dokumenti, kuriem bija jāveido bibliogrāfiskais ieraksts, tika virzīti uz klasificēšanu (pēc UDK), tātad procesā iesaistījās vēl viens darbinieks. Pēc bibliogrāfiskā ieraksta veikšanas, eksemplāru pievienošanas, klasificēšanas dokumenti nonāca pie galvenā redaktora, kas pārbaudīja bibliogrāfiskā ieraksta atbilstību standartiem. Process noslēdzās ar jaunas DAK kartītes printēšanu (otrajā pusē inventāri), tās ievietošanu DAK un kartīšu izņemšanu no lasītāju katalogiem. Pēc tam krājumu glabātājiem tika izdrukāti svītrkodi, kuri bija jāielīmē reālos dokumentos.

2002. gadā konversija netika veikta, jo bibliotēkā nomainījās BIS – notika pāreja no sistēmas ALISE uz ALEPH500. 2003. gadā atsākās rekataloģizācija – pamatpieeja bija krājuma konversija atkarībā no lietotāju pieprasījuma pēc konkrētiem dokumentiem.

Tehnoloģiskā procesa ceļš:

- filiāle vai nodaļa iesniedz rekataloģizējamus dokumentus (20 eks.) Kataloģizācijas nodaļai;
- tā veic savas funkcijas un informē pa e-pastu ar „*Subject: Pievienot eks.*” pārējos glabātājus;

- vēstules pielikumā ir norādīts bibliogrāfiskais ieraksts ar sistēmas numuru, visi inventāra numuri un bezinventārā esošo eksemplāru skaits (*sk. 2. pielikumu*);
- glabātāji pievieno savus eksemplārus 3 dienu laikā, informējot Kataloģizācijas nodaļu pa e-pastu, ka eksemplāri ir pievienoti;
- Kataloģizācijas nodaļas darbinieks, saņemot glabātāju atbildes, pārbauda Eksemplāru modulī ievadīto ziņu korektumu. Šis posms ir darbietilpīgs un precīzs, jo notiek Eksemplāru modulī ievadīto datu rediģēšana (*sk. 1. diagrammu*).

1. diagramma. DAK kartītes eksemplāru ziņu precizēšana

Tā kā pētījuma autore ikdienā veica rekataloģizāciju un bija šī procesa koordinatore, tad tika izmantota novērošanas metode (autore novēroja pati sevi, pie katras glabātāja atsūtītās informācijas izdalīja diagrammā redzamo atbilžu variantus), lai pierādītu, ka šī rediģēšana ir nepieciešama. 1. diagramma to pierāda, jo informācija ir nekorekta, ja:

- iekšējā informācijā nav ierakstīts REK;
- ir kļūda plaukta novietojuma šifrā;
- inventāra vietā ir plaukta šifrs;
- vairākiem eksemplāriem ierakstīts viens un tas pats inventāra numurs;
- ieraksta jau norakstītu inventāra numuru;
- eksemplārs jau sen norakstīts, bet nav izslēgts no kartīšu katalogiem.

Atbilžu varianti:

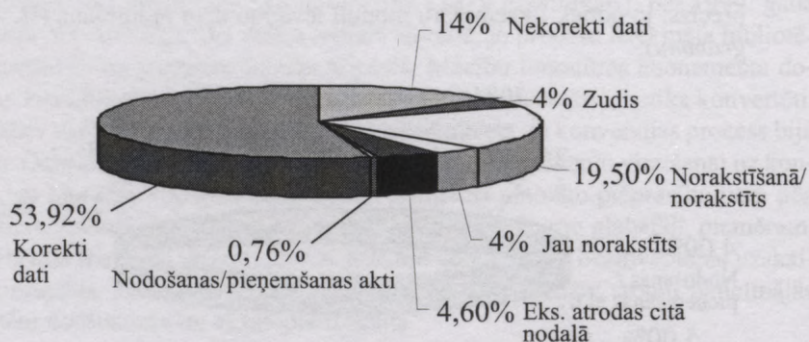
- norakstīs vai norakstīšanas procesā;
- eksemplārs atrodas citā nodaļā;
- nodošanas/pieņemšanas akti atspoguļo rekataloģizācijas ieguvumu bibliotēkas krājuma pārvaldīšanā. Nosūtītās vēstules ar pielikumiem (*sk. 2. pielikumu*) ir informācija par situāciju, kas attiecas uz konkrētiem dokumentiem.

Tās informē glabātājus par to, ka:

- 1) vēl ir noteikts skaits eksemplāru, par kuriem nav bijusi nekāda informācija;
- 2) var izvērtēt savu krājumu (daļu eksemplāru var norakstīt, jo tie netiek pieprasīti).

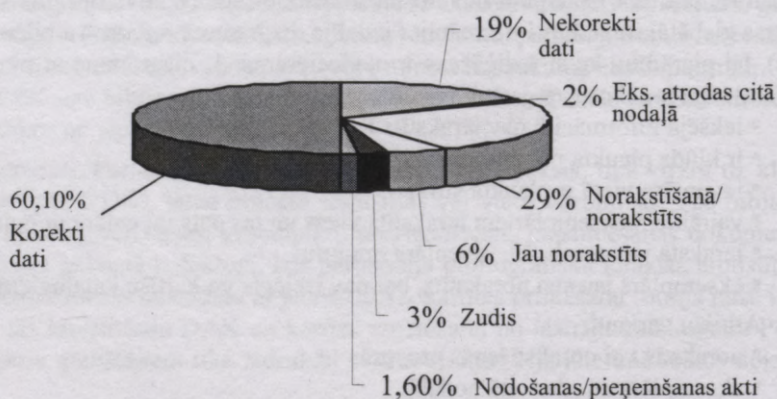
Atbilde „Eksemplārs atrodas citā nodaļā vai filiālē” arī norāda uz rekatalogizācijas ieguvumu, jo beidzot lietotājs nepārprotami tiek informēts par dokumenta īsto atrašanās vietu. Novērošanas metode tika lietota no 2003. gada līdz šim brīdim, diemžēl situācija nav mainījusies uz labo pusi, joprojām ir liels nekorektu datu ievadīšanas procents (sk. 2., 3. diagrammu).

2003 (nosaukumi – 523)

2. diagramma. DAK kartītes eksemplāru ziņu precizēšana

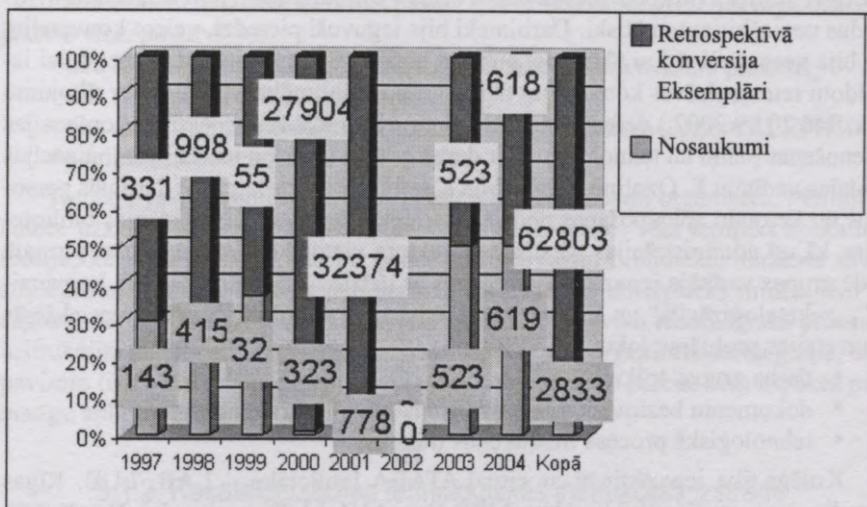
01. 01. 05. –09. 03. 05. (nos. –188)

3. diagramma. DAK kartītes eksemplāru precizēšana

Tikai pēc Eksemplāru modulī ievadīto datu rediģēšanas uz DAK kartītes tiek uzspiests zīmogs „Retrokonv.”, kas norāda, ka attiecīgais nosaukums konvertēts EK un reālā situācija par eksemplāriem redzama EK. Pēdējais procesa posms – no lasītāju katalogiem tiek izņemtas kartītes.

4. diagrammā ir uzskatāmi parādīts rekatalogizācijā paveiktais.

4. diagramma. RTU ZB

No 1997. gada līdz 2001. gadam eksemplāru skaits ir viena darbinieka paveiktais (Katalogizācijas nodaļa). Arī eksemplāru skaits par laika posmu no 2003. gada līdz 2004. gadam ir Katalogizācijas nodaļas paveiktais, jo sistēmā ALEPH 500 glabātāji paši pievieno savus eksemplārus. Bet nosaukumu skaits atspoguļo izdarīto RTU ZB, veicot rekatalogizāciju. Uz 2005. gada 1. janvāri RTU ZB elektroniskajā katalogā ir 27 098 nosaukumu (ienākošie un rekatalogizētie dokumenti) un 185 922 eksemplāru, tas ir 11% no visa krājuma kopējā apjoma (~ 1 694 095 eks.).

3.1.1. Rekatalogizācijas procesa organizācija

RTU Zinātniskajā bibliotēkā rekatalogizācijas organizāciju var sadalīt divos posmos: 1. posms – no 1997. g. līdz 2001. g., 2. posms – no 2003. g. līdz šim brīdim.

Pirmā posma darbība, organizācija vairāk balstījās uz vienas nodaļas, t. i., Katalogizācijas nodaļas, darbu, neiesaistot plašāk visus bibliotēkas resursus. Pietrūka darba grupas, tehnoloģiskā procesa instrukcijas. Pamatīgāk bija jāizvērtē bibliogrāfiskā uzziņu aparāta kvalitāte, piemēram, darba gaitā atklājās, ka Bezinventāra kartotēkā ir nekorekti dati par krājumu glabātājiem un kartotēka neatspoguļo eksemplaritātes reālo situāciju. Pozitīvi jāvērtē tas, ka:

- tika novērtēta citu LATABA bibliotēku, piemēram, LAB un LUB, pieredze šajā jautājumā;
- tika izvērtēta pamatpieeja dokumentu virzīšanai uz rekatalogizāciju, tātad par prioritāti kļuva lietotāja pieprasījums.

Otrais posms bija raksturīgs ar to, ka 2002. gadā rekatalogizācija bija jāveic pilnīgi jaunā situācijā, jo bibliotēka kļuva par BITK (VA KIS) elektroniskā kopkataloga dalībnieci. Bibliotēka pārgāja uz jaunu BIS – ALEPH500, un tai bija jāatrisina problēma, kas saistīta ar pāreju no esošā stāvokļa uz iecerēto, t. i., sistēmas ALISE rekatalogizācijas tehnoloģiskā procesa ceļš vairs nederēja, jo sistēmā

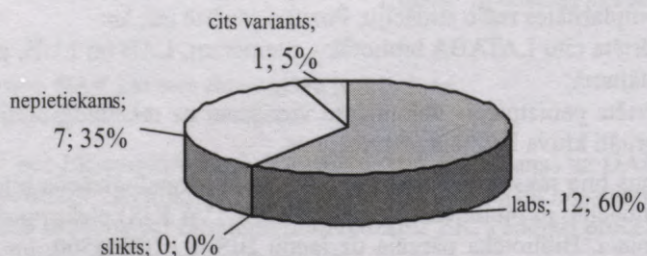
ALEPH ir cits svītrkodu piešķiršanas veids – bibliogrāfiskajam ierakstam svītrkodus nepiešķir automātiski. Darbinieki bija ieguvuši pieredzi, veicot konversiju, un bija neapmierināti ar tās norisi pirmajā posmā. Bija nobriedusi situācija, lai izveidotu retrospektīvās konversijas darba grupu. Bibliotēkas direktore ar rīkojumu (Nr. 346 20.09.2002.) definēja tās uzdevumu – izstrādāt retrospektīvās konversijas īstenošanas plānu un tehnoloģiju. Par darba grupas vadītāju iecēla Kataloģizācijas nodaļas vadītāju E. Ozoliņu. Grupā bija 8 darbinieki. Darba grupā darbojās personāls no lietotāju apkalpošanas nodaļām, no iekšējām nodaļām, sistēmas bibliotēkārs, kā arī administrācijas pārstāvis (direktora vietnieks). Darba grupas pirmajā sēdē grupas vadītāja iepazīstināja kolēģus ar jēdzieniem „retrospektīvā konversija”, „rekataloģizācija” un šī procesa teorētiskajām atziņām, kā arī ar iepriekšējās konversijas problēmu loku:

- darba grupas trūkums;
- dokumentu bezinventārās uzskaites jautājums atrisināts daļēji;
- tehnoloģiskā procesa instrukcijas trūkums.

Kolēģi tika iepazīstināti ar citu LATABA bibliotēku – LAB, LUB, Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēkas, MZB (tagad VA LMB) – pieredzi. Detalizētāk tika apspriests LUB rekataloģizācijas modelis. Darba grupa strādāja ļoti produktīvi. LUB rekataloģizācijas modelis netika pieņemts, jo tajā visa atbildība par procesu gulstas uz krājumu glabātājiem. Salīdzinot ar LU bibliotēkas izstrādāto modeli, grupa piedāvāja īsāku ceļu un lielāko darba daļu uzņēmas Kataloģizācijas nodaļa. Bezinventārās uzskaites dokumentu problēma arī tika atrisināta – krājumu glabātājs pats pievieno eksemplārus (Eksemplāru modulis), bet eksemplārus, kas ir izsniegumā, var pievienot vēlāk. Darba grupa nolēma rekataloģizāciju sākt ar Lasītāju apkalpošanas un Krātuves nodaļas krājumu, pamatojoties uz lietotāja pieprasījumu pēc konkrētā dokumenta. Sakarā ar bibliotēkas lietotāju automatizētās apkalpošanas plānu, kas 2004. gada decembrī tika aktivizēts, nedaudz mainījās arī rekataloģizācijas prioritāte, proti, visi spēki tika veltīti vienai nodaļai – Lasītāju apkalpošanas nodaļai –, lai atspoguļotu visu šīs nodaļas krājumu EK.

Lai novērtētu retrospektīvās konversijas procesu sistēmā ALEPH500, tika anketēti 20 bibliotēkas darbinieki (*sk. 5. diagrammu*).

Kā Jūs vērtējat retrospektīvas konversijas procesu, kas notiek sistēmā ALEPH?
(sagatavošanās posms)

5. diagramma. Retrokonversijas procesa novērtējums

Pēc atbildēm redzams, ka otrais posms RTU ZB rekatalogizācijas organizācijā jāvērtē visai pozitīvi, jo:

- tika izvērtēta iepriekšējā posma darbība, ņemot vērā uzkrāto pieredzi;
- tika noorganizēta darba grupa;
- tika uzrakstīta tehnoloģiskā procesa instrukcija darbam sistēmā ALEPH500;
- papildus tika organizētas darba vietas.

Tomēr 7 respondenti atzīst šo procesu par nepietiekami organizētu. Pētījuma autore uzskata, ka šajā jomā vēl ir daudz darāmā, ņemot vērā iepriekš apskatīto teoriju, kā jāplāno šis ilgtermiņa process, ko ārvalstu bibliotēkas ieraksta savā stratēģiskajā plānā. Pētījums ļauj secināt, ka RTU ZB no iepriekš minētajiem 4 aspektiem (teorētiskajā daļā), izpildījusi vienu – sagatavota tehnoloģiskā procesa instrukcija, daļēji veikts organizatoriskais aspekts – noorganizēta darba grupa, bet pavisam tika aizmirsts par pašu konversijas projektu, kas paredz visu aspektu pamatīgu apkopojumu.

3.1.2. Rekatalogizācijas tehnoloģiskās instrukcijas izstrāde darbam sistēmā ALEPH 500

Darba grupai nebija nekādas iepriekšējas pieredzes šāda dokumenta sastādīšanā. Grupas vadītāja un pētījuma autore pirmoreiz sastapās ar uzdevumu izstrādāt un uzrakstīt visa rekatalogizācijas procesa tehnoloģisko instrukciju, bet kolēģi darba grupā bija ļoti atsaucīgi un aktīvi iesaistījās katra instrukcijas punkta (*sk. 3. pielikumu*) apspriešanā. Rezultātā arī tika sastādīta metodiskā izstrādne.

Dokuments sākas ar nelielu ievada daļu, kur uzsvērts, ka instrukcija nosaka dokumentu retrospektīvās konversijas tehnoloģiskā procesa kārtību RTU Zinātniskajā bibliotēkā, ka retrokonversijas izvēlētajā metode ir rekatalogizācija, pamatpieeja dokumentu virzīšanai uz retrokonversiju – lietotāju pieprasījums.

Instrukcijas 1. punkts un 2. punkts attiecas uz gadījumiem, kad krājuma glabātājs ierosina dokumentu retrokonversiju, bet 3. punkts – kad iniciators ir Kataloģizācijas nodaļa, piemēram, viens no krājuma glabātājiem ar nodošanas-pieņemšanas aktu daļu no saviem krājumā esošiem eksemplāriem nodod citam glabātājam. Ja attiecīgie dokumenti nav elektroniskajā katalogā, Kataloģizācijas nodaļa pēc savu funkciju veikšanas (*sk. Pielikumu*) informē visus glabātājus par eksemplāriem, kuri jāpievieno pie norādītā bibliogrāfiskā ieraksta sistēmas Nr. Eksemplāru modulī (*sk. 7. tabulu*).

7. tabula

Informācija glabātājiem

Autors	Kļaviņš Druvvaldis
Nosaukums	Lineārā programmēšana piemēros; [Mācību līdzeklis ekonomisko specialitāšu studentiem] / D. Kļaviņš
Izdošanas ziņas	Rīga zvaigzne, 1987.
Apjoms	237, [1] lpp. : il
Piezīme	Bibliogr. : 234. lpp. (14 nos.)
Piezīme	Alfabētiskais rādītājs : 235.-236. lpp.
Poezīme	Uz grāmatas muguras autors nav uzrādīts
Monogr. ier. nr.	000203490

+ KR – 1/9272 (87-9951)

+ M – Bi - 23 eks.

+ K – 87-9955-9956

+ R – 87-9958-9960

+ Liep. – Bi – 2 eks.

Šajā piemērā ir redzama informācija par jaunizveidoto bibliogrāfisko ierakstu un krājumu glabātāju apzīmējumi (siglas), kas sastopami visos RTU ZB kartīšu katalogos (KR – Grāmatu krātuve, M – Mācību literatūras abonements, K – Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes bibliotēka, R – Elektronikas un telekomunikāciju fakultātes bibliotēka, L – Liepājas filiāle), kā arī informācija par inventāra numuriem (KR gadījumā arī plaukta formālā novietojuma šifrs) un bezinventāra (Bi) skaitu.

Pēc instrukcijas krājuma glabātājs, kas virza dokumentus uz retrokonversiju, nodod Katalogizācijas nodaļai katra nosaukuma vienu eksemplāru (kopējais eksemplāru skaits – 20). Instrukcija tika sastādīta tā, lai vienkopus vienā dokumentā būtu ietverts viss rekatalogizācijas process, kurā tiek parādīta Katalogizācijas nodaļas procesa daļa un Krājumu glabātāju procesa daļa. Viss process noslēdzas, kad Katalogizācijas nodaļa izņem no lasītāju katalogiem rekatalogizēto dokumentu kartītes, ja krājuma glabātājs ir atbildējis „eksemplāri pievienoti” (pievienojis vismaz 1 eksemplāru).

Instrukcijā ir tādi punkti, kas tapuši, ņemot vērā iepriekšējo pieredzi, piemēram, punkts 1.12. – 1), 2)..., kur prognozēti gadījumi, kuros bibliogrāfiskā uziņu aparāta kvalitāte nav visai augsta un kā krājuma glabātājam tad rīkoties. Ar sarkanu šriftu izcelti teikumi vai to daļas, kas jāņem vērā krājumu glabātājiem, pievienojot eksemplāru. Piemēram, punkts 1.13., kurā ir informācija par *UNICODE*, ka pašlaik sistēma ALEPH500 to nenodrošina (sk. 1. attēlu).

http://195.13.129.13:8080 - Kopkatalogs - Holdings - Microsoft Internet Explorer

Kopkatalogs - Fondi

Задания для курсовой работы по динамике /Рижский политехнический институт. Каф. теорет. механики; сост. О.Э. Кепа ... [и др].
Рига : РПИ, 1973.
147, [1] с. : ил.

Noklikšķiniet uz pasvītrotā teksta *pasūm!*, lai rezervētu šo eksemplāru

Daļa sēj., Nr.	Eksemplāra statuss	Atdošanas datums	Pieprasījumi	Filiāle	Fonds Šifrs	Šifrs-2	OPAC piezīme
	Lasītavā			RTU Centr. bibl. krātuve	99/104		
	1 mēnesis-1			RTU Centr. bibl. krātuve	531 /		
	Lasītavā			RTU Centr. bibl.	531 /		
	Mācību gads			RTU Māc. lit. abon.	531 /		
	Mācību gads			RTU Māc. lit. abon.	531 /		

Done Internet

1. attēls. Eksemplāra moduļa informācija

ALEPH500 Eksempļāru modulī RTU Zinātniskā bibliotēka pieņēma lēmumu, ka kirilicā esošiem dokumentiem plaukta novietojuma šifrā nerakstīs autorzīmi. Var arī ierakstīt, bet tas būtu absolūti nekorekts plaukta novietojuma šifrs. Protams, arī piemērā redzamā informācija nav korekta, jo pazūd plaukta šifra otra daļa, bet šo neērtību labāk pacieš bibliotekārs, nevis lietotājs, kam vajadzētu dokumenta pieprasījumā rakstīt nesaprotamas zīmes.

Secinājumi

RTU ZB rekatalogizācijas darbu atvieglo tehnoloģiskā procesa instrukcija, kas tika sastādīta tā, lai būtu saprotama katram darbiniekam, kurš veic rekatalogizāciju sistēmā ALEPH500.

Anketējot 20 bibliotēkas darbiniekus, kas ir pilnīgi vai daļēji iesaistīti šajā procesā (*sk. 1. pielikumu*), tika iegūta 100% atbilde „jā”, uzdodot 6. jautājumu: „Vai ir nepieciešama retrospektīvās konversijas procesa darba tehnoloģiskā instrukcija?”

Rekatalogizācijas procesā tiek iesaistītas visas nodaļas un filiāles, arī filiāles, kas atrodas ārpus Rīgas, proti, Liepājā, Ventspilī, Daugavpilī, kurām, pamatojoties uz šo instrukciju, ir jāveic rekatalogizācija. Vairākkārt bibliotēkas darbinieki ir izteikuši pozitīvas atsauksmes par šo dokumentu.

3.2. Latvijas Universitātes bibliotēkā

Latvijas Universitātes bibliotēka ir mašīnlasāmās katalogizācijas aizsācēja Latvijā. 1991. gadā uz LUB bāzes izveidoja un ieviesa automatizēto bibliotēku sistēmu ALISE.

Līdz ar elektroniskā kataloga veidošanas uzsākšanu 1992. gadā tika pieņemts lēmums uzsākt retrospektīvo konversiju. Šī procesa veikšanai tika izvēlēta rekatalogizācijas metode. EK ir atspoguļota informācija par visiem ienākošajiem dokumentiem un izlases veidā arī par dokumentiem līdz 1990. gadam, veicot rekatalogizāciju:

- visvairāk pieprasītajiem dokumentiem;
- izlases veidā tiem dokumentiem, kuri nepieciešami kā pamatdokumenti mācību procesa nodrošināšanai (EK ievadītie dokumenti lietotāju kartīšu katalogos atspoguļoti netiek).

LUB, uzsākot rekatalogizāciju 1992. gadā, izvēlējās krājuma hronoloģisku konversiju pēc dokumentu izdošanas un (vai) ienākšanas laika bibliotēkā. Sāka ar dokumentu sūtījumiem no 1991. gada retrospektīvi līdz 1990. gadam. Pamatā šis process tika attiecināts tikai uz vienu LUB nodaļu – Grāmatu krātuvi.

Darba tehnoloģija bija visai sarežģīta un darbietilpīga. Tā apskatīta iepriekšējā nodaļā (RTU ZB pieredze). Bibliotēka rekatalogizācijas procesā iesaistīja 10 studentus no LU Sociālo zinātņu fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas nodaļas. Ieguvums – samērā strauji samazinājās lietotāju kartīšu katalogu apjoms. Diemžēl bibliotēkas darbinieki nebija apmierināti ar paveiktā darba kvalitāti.

LU bibliotēka 1998. un 1999. gadā izvēlējās citu pamatmetodi – lietotāju pieprasījumu pēc konkrētā dokumenta. Mācību procesā svarīgi ir dokumentu izvēlēties pēc aktuālākās, jaunākās informācijas attiecīgajā nozarē, kā arī pēc tā, kādus

dokumentus studenti visvairāk pieprasa. Šī metode darba gaitā ir apliecinājusi, ka tas ir optimālākais risinājums tik lielam krājumam (~ 2 milj.).

2001. gadā LU bibliotēka reizē ar lielākajām Latvijas bibliotēkām ieviesa bibliotēku automatizēto sistēmu ALEPH 500.

8. tabula

LUB paveiktais rekatalogizācijā (01.01.2001.)

Avots	Ieraksti EK	Eksemplāri EK
Rekatalogizācija	24 239	66 350
Jauniegvumi	89 584	163 231
Kopā	113 823	229 581

Tabula izveidota, lai būtu uzskatāmi redzams LU bibliotēkas paveiktais sistēmā ALISE. Šāda bija situācija pirms pāriešanas uz BIS ALEPH 500 (*sk. 8. tabulu*).

Bibliotēka izstrādāja variantu rekatalogizācijas tehnoloģiskajam ceļam sistēmā ALEPH500. Analizējot šo metodi, jāsecina, ka bibliotēka konversijas procesa tehnoloģijā (sistēma ALEPH500) galveno nozīmi piešķir krājumu glabātājam 1 (filiāle, kura iesniedz rekatalogizējamās grāmatas), kas

- sazinās ar pārējiem krājumu glabātājiem (e-pasts);
- nosūta sarakstu (autors, nosaukums, izdošanas ziņas, filiāles, uz kurām attiecas konkrētais dokuments) un sarakstu kopā ar dokumentiem nodod Kataloģizācijas nodaļai bibliogrāfiskā ieraksta izveidošanai;
- saņemot rekatalogizētos dokumentus atpakaļ, nosūta e-pastu ar „*Subject: Pievienot eks.*” attiecīgām filiālēm, kur minēti rekatalogizēto dokumentu sistēmas numuri (filiāles pievieno eksemplāru informāciju 3 dienu laikā);
- informē pa e-pastu (*Reply*) Kataloģizācijas nodaļu par visu eksemplāru informācijas ievadīšanu (Kataloģizācijas nodaļa izņem no lietotāju katalogiem rekatalogizēto dokumentu kartītes).

Tātad šī tehnoloģija no krājumu glabātājiem prasa lielu precizitāti, jo jāspēj analizēt Darba kataloga kartītes otrās puses informācija – visi bibliotēkā esošie inventāra numuri. Lai varētu precīzi informēt pārējos glabātājus, kuriem attiecīgajam bibliogrāfiskajam ierakstam jāpievieno eksemplāra informācija. Prakse ir pierādījusi, ka ne vienmēr tas izdodas, jo krājumu glabātājiem vienalga jālūdz Kataloģizācijas nodaļas darbinieku palīdzība. Vēl šīs tehnoloģijas iezīme – glabātājam 1 ir koordinatora funkcija (sarakste pa e-pastu), kas varētu traucēt lietotāju apkalpošanas darbā.

LUB prakse pierādīja, ka šis izstrādātais tehnoloģiskais ceļš nav pieņemams. Pašlaik minētais variants ir uzlabots, jo informāciju par eksemplāru pievienošanu glabātājiem sniedz Kataloģizācijas nodaļa (līdzīgi kā RTU ZB), bet ne e-pasta veidā, proti, informācija tiek nosūtīta kopā ar kataloga kartīti, uz kuras tiek uzrakstīta informācija par glabātāja inventāra numuru. Ņemot vērā šo informāciju, glabātājs pievieno attiecīgo eksemplāru. Ja glabātājs nolemj norakstīt attiecīgo dokumentu vai eksemplāru, par to informē (pa e-pastu) Kataloģizācijas nodaļu.

Rekatalogizācija LU bibliotēkā tika veikta līdz ar elektroniskā kataloga veidošanu. Tas ir ļoti būtiski, jo katrs nokavētais gads atsaucas uz krājuma pieejamību, atvērtību. Pirms dokumentu rekatalogizēšanas Kataloģizācijas nodaļa izvērtē, vai

attiecīgais izdevums ir jāatspoguļo EK. Tas vairāk attiecas uz gadījumiem, kad nodaļā ienāk dokumenti, kurus glabātājs nodod glabātājam (nodošanas/pieņemšanas akti), piemēram, 2003. gadā 520 bibliogrāfiskie apraksti netika ievadīti elektroniskajā katalogā, bet izmaiņas par glabātājiem tika veiktas visos kartīšu katalogos. Tātad šie dokumenti pagaidām nav pieprasīti, bet norakstīt tos būtu pārāgri.

Bibliotēka rekatalogizācijas jomā ir veikusi ļoti daudz, piemēram, gandrīz viss Ekonomisko zinātņu un Juridisko zinātņu bibliotēkas krājums būs atspoguļots elektroniskajā katalogā. Humanitārās lasītavas krājums un Sociālo zinātņu fakultātes krājums jau ir pieejams tikai elektroniskajā katalogā.

Pēc bibliotekārās statistikas datiem (Katalogizācijas nodaļas darba pārskatiem), kas bija pētījuma autore rīcībā, no 1991. gada līdz 2004. gadam LUB ir rekatalogizējusi 117 252 bibliogrāfiskos ierakstus. Bibliotēka plāno turpināt šo darbu, piemēram, 2005. gadā tika iepļānots rekatalogizēt apmēram 850 nosaukumu, bet paveikts tika vairāk – rekatalogizēts 1201 nosaukums. Pašlaik EK atspoguļo 26% no visa bibliotēkas kopējā krājuma. Tā ir viena ceturtdaļa, bet tā ir informācija par jaunākajiem un pieprasītākajiem izdevumiem.

Bibliotēka rekatalogizāciju varētu veikt vēl intensīvāk, bet pie tā apjoma, kas katru gadu ienāk tās krājumos, tas nav praktiski izdarāms. Procesa sākumā Katalogizācijas nodaļā bija rekatalogizācijas sektors, bet pašlaik ir viena darbiniece.

Darba efektivitāti varētu paaugstināt, ja piesaistītu papildu darbaspēku, jo bibliotēkai jau tāda pieredze bija, uzsākot šo procesu. Iespējams, varētu piesaistīt Sociālo zinātņu fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļas studentus.

3.3. Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā

LAB mašīnlasāmo katalogizāciju veic kopš 1993. gada. Sākumā elektroniskajā katalogā ievadīja tikai monogrāfiskos izdevumus, bet kopš 1995. gada aprīļa arī visus periodiskos izdevumus *Liber Media* sistēmā.

Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas krājumos pārstāvēti dokumenti visās zinātņu nozarēs (kopējais krājuma apjoms – 3,1 miljons).

Arī LAB, uzsākot mašīnlasāmo katalogizāciju, aktuāls kļuva jautājums, kā padarīt atvērtākus bibliotēkas krājumus un kura krājuma daļa būtu noteikti jāatspoguļo elektroniskajā katalogā.

Izvēlējās par labu Misiņa bibliotēkas krājumam, kas ir plašākā latviešu zinātnes un kultūras mantojuma krātuve pasaulē (kopējais krājuma apjoms uz šo brīdi ir 349 887 eks.).

Par retrospektīvās konversijas metodi izvēlējās rekatalogizāciju. Tehnoloģiskā procesa izstrādē piedalījās bibliotēkas Administrācija, Komplektēšanas un apstrādes nodaļa un Misiņa bibliotēkas Krātuves nodaļa. Nolēma rekatalogizēt tikai monogrāfiskos izdevumus (periodiskos u. c. veida dokumentus pagaidām nekonvertēt).

Rekatalogizāciju uzsāka 1996. gadā. Pamatmetode – krājuma pakāpeniska konversija pēc dokumentu ienākšanas gadiem. Atlasi veica pēc dokumentu

sūtījumiem no inventāra grāmatām. Sāka ar dokumentu sūtījumiem no 1993. gada „atpakaļgaitā”.

Darba tehnoloģija ir visai sarežģīta un darbietilpīga. Tehnoloģiskā procesa ceļš ir šāds:

- Inventāra grāmata (ienākušo dokumentu sūtījuma akts).
- Darba alfabētiskais katalogs (kartītes otrā puse).
- Inventāra grāmata (meklē dubletus un izslēdz no inventāra grāmatām).
- Krātuves nodaļa (sameklē pārējos eksemplārus).
- Pārinventarizē.
- Dokumentu sūtījumus kā jaunus ievada elektroniskajā katalogā.
- Katalogu kartītes izņem no lietotāju katalogiem.
- DAK kartītes ievieto atpakaļ, izdarot vajadzīgos papildinājumus (piemēram, veido jaunu bibliogrāfisko aprakstu atbilstoši AACR2; nomaina plaukta novietojuma šifru; reklasificē UDK indeksu).

Būtiskākais ir tas, ka bibliotēka veic Misiņa bibliotēkas pārinventarizāciju. Tehnoloģiskā procesa izpildītājs un koordinators ir Komplektēšanas un apstrādes nodaļa.

Personīgi intervējot darba veicējus, atklājās, ka personāls vēlētos, lai šis process noritētu raitāk, bet diemžēl ir nepieciešama papildu darbaspēka piesaiste. Darbinieki rekatalogizāciju veic paralēli kārtējiem nodaļas darbiem – jauno dokumentu katalogizēšanai, kad tam ir laiks.

Pašlaik ir rekatalogizēti 53 456 eks. (aptuveni 17% no Misiņa bibliotēkas grāmatu krājuma). Tātad uzsāktais rekatalogizācijas process ilgst 9 gadus (no 1996. gada līdz 2005. gadam) un bibliotēkas darbinieki ir rekatalogizējuši sūtījumus līdz 1988. gada vidum (sākot ar 1993. g. dokumentiem).

Uzdodot jautājumu par bibliotēkas stratēģiju (*sk. 1. pielikumu*), darbinieki atbildēja, ka rekatalogizācija, protams, ir bibliotēkas stratēģijas jautājums, jo Misiņa bibliotēkas krājumi ir lielākā latviešu literatūras, Latvijā izdotās literatūras un literatūras par Latviju krātuve. Darba autore uzskata, ka ir ļoti svarīgi šos krājumus atspoguļot elektroniskajā katalogā, lai tie būtu plašāk pieejami. Bibliotēkai būtu jāpiestrādā pie darba optimizācijas utt., bet vajadzētu arī padomāt par to, vai šī metode ir pareizā izvēle krājumu retrokonversijai.

3.4. Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēkā un VA „Latvijas Medicīnas bibliotēka”

Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka elektronisko katalogu sāka veidot no 1993. gada, kad sāka darbu ar bibliotēku integrēto sistēmu ALISE. Kā jau augstākās mācību iestādes bibliotēkai, arī RSU bibliotēkas lielākā krājuma daļa sastāv no mācību un zinātniskajiem dokumentiem, kuriem ir jābūt pieejamiem elektroniskā formātā.

Bibliotēka par konversijas pamatpieeju izvēlējās tematisko bloku un (vai) dokumentu konversiju. Lēmuma pieņemšanai par rekatalogizāciju tika izveidota darba grupa, kurā piedalījās pārstāvji no Krātuves, Lietotāju apkalpošanas un Katalogizācijas nodaļas. Darbs tika uzsākts (BIS ALISE) 1996. gadā. Tika izvēlēti

dokumenti medicīnas nozarē UDK nodaļu secībā – 61, 611, 612, 613 utt. Atlasot dokumentus, kas tika virzīti uz konversiju, ņēma vērā dokumentu izdošanas gadu, (1985–1993).

Darba tehnoloģiskais process:

- 1) Krātuves nodaļas vadītāja atlasīja visus viena nosaukuma eksemplārus no visiem krājumu glabātājiem;
- 2) dokumenti tika reģistrēti speciālā žurnālā ar inventāra numuru, autoru, nosaukumu, šifru, izdošanas gadu un fonda nosaukumu. Katram dokumentam tika pievienota arī topogrāfiskā kataloga kartīte;
- 3) katra fonda atbildīgais bibliotekārs parakstījās žurnālā pie konkrētā dokumenta inventāra numura;
- 4) Krātuves nodaļas vadītāja šos (apmēram 20) dokumentus nodeva Katalogizācijas nodaļai bibliogrāfiskā ieraksta veikšanai;
- 5) pēc bibliogrāfiskā ieraksta veikšanas dokumenti nonāca Krātuves nodaļā, kas atdeva katru dokumentu pēc fonda piederības;
- 6) katalogu kartītes izslēdza no lietotāju katalogiem Komplektēšanas nodaļa.

Bibliotēkā sākumā nekonvertēja Mācību literatūras abonementa dokumentus, bet vislielākais pieprasījums ir pēc mācību grāmatām, tāpēc mainījās prioritāte dokumentu virzīšanai uz rekatalogizāciju – lietotāju pieprasījums pēc konkrētā dokumenta. Tās uzsāka rekatalogizēt 2000. gadā, kad bibliotēka atsāka retrospektīvo konversiju. Laika posmā no 2000. gada līdz 2005. gada janvārim bibliotēka ir pilnībā pabeigusi Mācību literatūras fonda rekatalogizāciju, kas ir apmēram 48% no kopējā krājuma. Tālāk bibliotēka ir iepļānojusi rekatalogizēt Zinātniskās literatūras fondu, kas jau ir daļēji rekatalogizēts (darbu pārtrauca, kad pievērsās Mācību literatūras fondam).

Intervējot darbiniekus, izmantoju 2. jautājumu no aptaujas anketas (*sk. 1. pielikumu*). Bibliotēkas darbinieki nepārprotami atbildēja, ka uzskata retrospektīvo konversiju par stratēģijas jautājumu, jo ir uzsākuši automatizēto dokumentu saņemšanas un izsniegšanas procesu sistēmā ALEPH 500 un vēlas šo procesu ieviest visā bibliotēkā (pagaidām tas tiek veikts tikai Mācību literatūras abonementā), tāpat veikt retrospektīvo konversiju ir ļoti būtiski.

VA „Latvijas Medicīnas bibliotēka” ir galvenā medicīnas dokumentu krātuve Latvijā. Bibliotēkas darbības mērķis ir piedalīties veselības aprūpes politikas īstenošanā, sniedzot nepieciešamos bibliotēku un informācijas pakalpojumus.

No 1993. gada bibliotēka veido elektronisko katalogu, izmantojot BIS ALISE. Paralēli jaunienākošo dokumentu apraksti tiek atspoguļoti Latvijas zinātnisko bibliotēku elektroniskajā kopkatalogā, kurš darbojas uz ALEPH 500 bāzes. 2004. gada 1. novembrī Latvijas Medicīnas bibliotēkas elektroniskajā katalogā ir 27 414 ierakstu – 15% no krājuma apjoma.

VA „Latvijas Medicīnas bibliotēka” rekatalogizāciju sāka 1998. gada otrajā pusgadā. Darbu veica bibliotēku integrētajā sistēmā ALISE.

Jau pašā sākumā bija skaidrs, ka par retrokonversijas metodi izvēlēšies rekatalogizāciju, jo tā ir tehnoloģiski viegli veicama un garantē padarītā darba kvalitāti. Lai pieņemtu lēmumu, ko tieši rekatalogizēt, apspriedās direktore, Komplektēšanas un katalogizācijas nodaļas vadītāja, kā arī Lietotāju reģistrācijas un literatūras izsniegšanas nodaļas vadītāja un Bibliogrāfiskās un informacionālās apkalpošanas nodaļas vadītāja.

Pētījuma autore uzskata, ka bibliotēka visai loģiski ir noteikusi prioritātes dokumentu virzīšanai uz konversiju, jo šobrīd ir rekatalogizēta visa medicīnas literatūra latviešu valodā (neatkarīgi no izdošanas gada). Tiek rekatalogizēti latviešu autoru (mediķu) darbi citās valodās, kā arī dokumenti, kas visvairāk tiek pieprasīti. Bibliotēka plāno rekatalogizēt arī dokumentus krievu un citās svešvalodās, bet ne vecākus par 1985. gadu, protams, var būt izņēmumi.

2005. gadā bibliotēkā plānoja rekatalogizēt 1450 bibliogrāfisko aprakstu.

Līdz 2005. gada 25. aprīlim ir rekatalogizēti 6826 ekemplāri, kas ir apmēram 3,2% no kopējā grāmatu, brošūru un promocijas darbu ekemplāru skaita.

Rekatalogizācijas rezultātā elektroniskais katalogs ir papildināts ar 3690 nosaukumiem, kas ir apmēram 2% no bibliotēkas kopējo nosaukumu skaita.

Bibliotēkas krājuma lielākā daļa ir krievu valodā (izdošanas gads – līdz 1985. g.), tāpēc var prognozēt, ka rekatalogizēto nosaukumu procentu skaits īpaši nepalielināsies.

Secinājumi

Bibliotēkai būtu jāmeklē iespējas optimizēt savu darbu. Tas pozitīvi ietekmētu rekatalogizācijas rezultātus.

Autore pievienojas Bibliotēku akreditācijas komisijas (2005. gada 8. marta sēdes lēmums) izteiktajiem priekšlikumiem:

- 1) rekatalogizācijas darbu varētu paātrināt, ja bibliotēka atteiktos no ienākošo dokumentu atspoguļošanas lietotāju kartīšu katalogos;
- 2) bibliotēkai izdarīt galīgo bibliotēku informācijas sistēmas izvēli.

4. Rekatalogizācijas problēmas Latvijas akadēmiskajās bibliotēkās

Vairākumā bibliotēku tiek veikta rekatalogizācija – kartīšu formāta uzziņu aparāta retrospektīva konversija, datus ievadot manuāli. Latvijas akadēmiskās un zinātniskās bibliotēkas šo metodi izmanto, jo tā ir vilinoša ar savām priekšrocībām:

- vienkārša darba organizācija un tehnoloģija;
- samērā nelielas izmaksas;
- augstas darba kvalitātes garantija.

Bet tas viss ir relatīvi, jo LATABA ir pārstāvētas 8 lielākās valsts nozīmes zinātniskās un akadēmiskās bibliotēkas, kurām ir milzīgi dokumentu krājumi.

Veidojot Latvijā vienotu bibliotēku informācijas sistēmu, kurā svarīga nozīme ir akadēmiskajām bibliotēkām, no tradicionālā fiziskā krājuma bibliotēkām jāpāriet uz virtuālā krājuma nodrošināšanu. Augstskolu akreditācijā kā galvenie bibliotēku raksturojošie elementi tiek vērtēti bibliotēkas krājums un informācijas tehnoloģiju plaša lietošana krājuma veidošanā, organizēšanā un pilnvērtīgā izmantošanā. Arvien biežāka ir akreditācijas komisiju prasība pēc visas bibliotēkas automatizētās sistēmas moduļu darbības, bet praksē, aplūkojot pētījuma bāzes bibliotēkas, pagaidām vēl tikai daļēji notiek eksemplāru izsniegšanas datorizētā reģistrācija cirkulācijas modulī. Viens no šī procesa kavēkļiem ir nepilnīgs krājuma atspoguļojums elektroniskajā katalogā.

Bibliotēkas savus krājumus (īpaši pieprasītāko krājuma daļu) arvien vairāk izvieto brīvpieejā. Te parādās problēma, jo bibliotēku mērķis ir uzsākt automatizēto izsniegšanu/saņemšanu (daļa bibliotēku jau to veic), bet šī pieprasītākā daļa ir tikai daļēji atspoguļota elektroniskajā katalogā. Lai to varētu ātrāk veikt, daudzas bibliotēkas (elektroniskā kopkataloga dalībnieces) domā lietot ALEPH 500 cirkulācijas modulī minimālās katalogizācijas līmeņa iespējas, bet jāņem vērā, ka būs nepieciešamas nopietnas darbinieku apmācības bibliogrāfiskā ieraksta meklēšanai GUI OPAC modulī.

Strādājot 8 bibliotēku korporatīvajā kopkatalogā, jāapzinās, ka:

- 1) attiecībā uz bibliogrāfiskajiem ierakstiem
 - vienam dokumentam var būt vairāki bibliogrāfiskie ieraksti (dubleti);
 - dubletu gadījumos jāprot atrast īsto ierakstu, kam pievienoties;
 - jāpārzina LNC04 datu bāzes pievienošanās hierarhija, piemēram, ja nav LNB ieraksta, bet ir LUB, LLU FB, PTB ieraksts;
 - ja bibliogrāfiskais ieraksts būs nekorekts, pārējās kopkataloga dalībnieces vērsīsies ar pretenzijām pie attiecīgās bibliotēkas Katalogizācijas nodaļas darbiniekiem;
- 2) ir mainījušies mašīnlasāmās katalogizācijas noteikumi (no UK MARC uz MARC21), lielākā atšķirība ir daudzskējumu dokumentu aprakstos (sējumi, daļas);
- 3) minimālās katalogizācijas līmeņa gadījumā tā būs papildu slodze katalogizatoriem, jo pēc tam šis minimālais ieraksts būs jāsakārto atbilstoši MARC21 un AACR2 standartiem.

Kā šīs bibliotēkas domā īstenot perspektīvā krājumu retrospektīvo konversiju, neiesaistot šajā procesā papildu darbaspēku? Iespējams, ka jāizvēlas cita retrospektīvās konversijas tehnoloģiskā metode.

Minētās problēmas kavē bibliotēkas kvalitatīvi veikt rekatalogizāciju, jo, plānojot savu darbu, ir jābūt arī ekonomiskiem aprēķiniem.

Izvērtējot rekatalogizācijas priekšrocību – vienkārša darba organizācija un tehnoloģija –, jāsecina, ka tai var daļēji piekrist, bet tikai tāpēc, ka rekatalogizācija daudzās bibliotēkās tiek uzskatīta par ikdienas darbu. Kāpēc ir jāiegulda zināms laiks normāla retrospektīvās konversijas projekta izstrādei, pamatīgi jāgatavojas tehnoloģiskā procesa izstrādei, ja katalogizētājs to pašu veic savā ikdienā?

Veicot pētījumu par rekatalogizāciju akadēmiskajās bibliotēkās, autore nonāca pie secinājuma, ka bibliotēku darbinieki retrospektīvo konversiju uztver kā vārda „rekatalogizācija” sinonīmu. Tas vien jau liecina, ka kaut kas nav kārtībā, acīmredzot rekatalogizācija tiek uztverta kā vienīgā konversijas metode.

Viena no problēmām ir tā, ka LATABA ietvaros nav notikusi nedz konference, nedz seminārs, kurā tiktu apspriesta rekatalogizācijas metode – tās ieguvumi, trūkumi šo bibliotēku darbā.

Vēlams katrai bibliotēkai būt pārliecinātai par retrokonversijas metodes izvēli. Vai bibliotēkas turpinās rekatalogizēt, nedomājot par perspektīvāku metodi, piemēram, datu bāzu konversiju vai datu skenēšanu?

Lielākās akadēmiskās bibliotēkas praktiski neizmanto Z39.50 protokolu bibliogrāfisko datu apmaiņai. Lai nodrošinātu informācijas meklēšanu un atlasīšanu internetā, kā arī īstenotu datu apmaiņas iespējas starp dažādām bibliografējošām iestādēm gan Latvijā, gan ārvalstīs, Valsts vienotās bibliotēku informācijas sistēmas koncepcijā definēta viena no obligātajām prasībām bibliotēku informācijas sistēmai – protokola Z39.50 atbalsts [16].

Te kļūst aktuāla vēl viena problēma bibliotēku darbā – bibliotēku darbinieki, konkrētie izpildītāji, kas veic katalogizāciju un rekatalogizāciju, ir visai maz informēti par informācijas tehnoloģiju iespējām un ieguvumiem. Par maz tiek popularizēta progresīvākā pieredze, piemēram, straujā bibliotēku informācijas sistēmas ALISE Z39.50 moduļa izplatība Latvijā, un darīts zināms, kā bibliotēkas Limbažos, Ventspilī strādā, izmantojot šī protokola iespējas.

Pašlaik rekatalogizācijas darbu atvieglo 8 valsts nozīmes bibliotēku izveidots elektroniskais kopkatalogs. Tādu bibliotēku kā LUB un RTU ZB krājumi ir tematiski tuvi (eksaktās zinātnes un humanitārās zinātnes, izņemot tehnikas nozari). Tādi ir arī LUB, LMB, RSUB medicīnas nozares tematiskie bloki. Veidojot bibliogrāfiskos ierakstus, ir liela varbūtība, ka attiecīgais ieraksts jau ir LNC04 datu bāzē, tad atliek tikai pievienot savus eksemplārus. Tā kā LAB nav korporatīvā elektroniskā kopkataloga dalībniece, tad, izmantojot Z39.50 serveri, varētu nodrošināt datu izguves iespējas no šīs lielākās datu krātuves.

Pētījums (intervijas, anketa) atklāja, ka lielākās problēmas bibliotēkām rada:

- retrospektīvās konversijas metodes un rīcības plāna izveides teorētisko zināšanu trūkums;
- tehniskā nodrošinājuma trūkums, kas ir saistīts ar finansēm;
- darbinieku profesionālā sagatavotība;
- dokumentācijas trūkums (tehnoloģiskā procesa instrukcija).

Intervijās bibliotēku tiešie darba izpildītāji atzina, ka, veicot rekatalogizāciju, viņi izjūt lielu papildslodzi un stresu. Ir vēlēšanās darbu izdarīt ātrāk, bet diemžēl šai metodei ir zems darba ražīgums.

Tās bibliotēkas, kuras ir spējušas atrast finansiālos līdzekļus, lai darba veicējiem nedaudz piemaksātu, ir tikai ieguvējas, jo darba ražīgums pieaug. Tādas ir, piemēram, Ventspils bibliotēka un LU bibliotēka (rekatalogizācijas sākumposmā).

Nobeigums

Šobrīd ir notikušas izmaiņas virknē paradigmu, kas ietekmē un paātrina izmaiņas katrā konkrētā personībā vai organizācijā, ieskaitot bibliotēkas, kā arī sabiedrību kopumā. Paradigmu maiņa prasa jaunu visas struktūras pārskatīšanu. Alvins Toflers (*A. Toffler*) ir ieviesis jaunu terminu „nākotnes šoks”, runājot par radikālām izmaiņām, kas notiek mūsdienu sabiedrībā.

Starp izmaiņām, kas norisinās un ietekmē bibliotēku un informacionālos pakalpojumus, var nosaukt:

- globālas izmaiņas ekonomikā un politikā;
- jaunu organizatorisko paradigmu (datori „izlīdzina” hierarhiju);
- jaunu IT paradigmu (elektroniskās informācijas tīkli, internets, multimediju līdzekļi, interaktivitāte);
- jaunu biznesa paradigmu (orientēšanās uz patērētāju) [37].

Informācija ir ieguvusi stratēģisku nozīmi.

Pētījuma teorētiskā bāze apstiprina, ka katrai bibliotēkai ir nepieciešams definēt ilgtermiņa stratēģiskos mērķus, kas saistīti ar retrospektīvo konversiju, jo skaidri formulēti mērķi un plāni palīdz atrisināt radušos problēmsituāciju, proti, līdz ar integrēto sistēmu ieviešanu paralēli jāuztur elektroniskais katalogs un tradicionālais kartīšu formāta katalogs.

Problēmas risināšanai izmanto retrospektīvās konversijas metodes:

- rekatalogizāciju – manuālu datu ievadīšanu MARC laukos;
- bibliogrāfisko aprakstu skenēšanu ar tai sekojoša teksta atpazīšanu, analīzi un MARC ierakstu veidošanu;
- datu bāzu izmantošanu.

Retrokonversijas process ir sarežģīts, saistīts ar papildu izmaksām un nav veicams īsā laikā. Lai bibliotēkas varētu izvēlēties sev pieņemamāko metodi, ir nepieciešams iepazīties ar citu bibliotēku pieredzi retrokonversijas plānošanā, sagatavošanā un īstenošanā.

Ārvalstu bibliotēku pieredze liecina, ka konversijā tiek lietotas visas trīs metodes. Pētot teorētisko bāzi, var secināt, ka ārvalstu dokumentos visai maz ir aplūkota rekatalogizācijas metode. Plašāk to izmanto Krievijā, Austrumeiropā, bet ASV rekatalogizācijas metode nav populāra.

Ārvalstu bibliotēkas rekatalogizē pieprasītākos dokumentus, bet bibliotēkas ar lieliem krājumiem šo metodi vairāk izmanto, lai rekatalogizētu atsevišķas kataloga daļas, kuras nav iespējams skenēt. Bibliotēkas darba veikšanai piesaista papilddarbiniekus, protams, ja projekta ietvaros ir pietiekams finansējums.

Apkopotā ārvalstu pieredze rāda, ka visvēlamākā konversijas metode ir datu aizgūšana no kādas datu bāzes, kas garantē iegūto katalogu ierakstu kvalitāti. Bibliotēkas rekatalogizāciju veic savstarpēji kooperējoties, t. i., elektroniskie katalogi strādā kopējā sistēmā, tiem ir sistēmisks raksturs (kopkatalogi).

Mūsdienās ir pierādījies, ka nevienas, pat vislielākās, bibliotēkas krājums

nespēj apmierināt jebkuru informācijas pieprasījumu. Krājuma organizēšanā un izmantošanā vissvarīgākā nozīme ir elektroniskajam katalogam, kurš atspoguļo ne tikai bibliotēkas fizisko krājumu, bet tajā var būt strukturizēta informācija par virtuālo krājumu.

Informācijas sistēmas piedāvā vairākus sadarbības veidus datu apmaiņā. Diemžēl jāatzīmē, ka akadēmiskās bibliotēkas (īpaši pētījuma bāzes bibliotēkas) visai kūtri izmanto bibliogrāfiskās izguves protokola Z39.50 iespējas, kas varētu atvieglot rekatalogizācijas procesu. No LATABA bibliotēkām, kas ir aktīvākas bibliogrāfisko aprakstu datu aizgūšanā no citām datu bāzēm, var nosaukt Ventspils bibliotēku, Rīgas Juridiskās augstskolas bibliotēku, Liepājas Pedagoģijas akadēmijas bibliotēku.

Atbilstoši izvirzītajai hipotēzei akadēmiskās bibliotēkas lieto rekatalogizācijas metodi, plānojot šo procesu, kā arī izstrādājot tehnoloģiskā procesa metodiku (piemēram, instrukcijas).

Tās bibliotēkas, kuras uzsāka rekatalogizāciju līdz ar integrētās sistēmas ieviešanu, piemēram, LUB, Daugavpils Universitātes bibliotēka, Rēzeknes Augstskolas bibliotēka, ir panākušas to, ka elektroniskie katalogi sniedz pilnīgāku informāciju par šo bibliotēku krājumiem. LUB, uzsākot rekatalogizāciju, izdevās piesaistīt papildu darbaspēku, līdz ar to pieauga darba ražīgums, izdevās samazināt kartīšu katalogu skaitu, tā iegūstot plašākas telpas lietotāju apkalpošanai.

LUB, RTU ZB, RSUB, VA MZB rekatalogizācijas darbu atvieglo tas, ka šīs bibliotēkas ir VA KIS korporatīvā elektroniskā kataloga dalībnieces. Veicot rekatalogizāciju, pastāv iespēja, ka elektroniskā kataloga LNC04 datu bāzē ir jau konkrētais bibliogrāfiskais ieraksts, tad atliek papildināt MARC laukus (bibliotēkas kods, UDK, plaukta novietojuma šifrs) un ierakstam pievienot eksemplāru ziņas.

Bibliotēkas veic rekatalogizāciju, lai padarītu savus krājumus atvērtākus, lai paātrinātu dokumentu automatizēto izsniegšanu un saņemšanu.

No 8 bibliotēku korporatīvā elektroniskā kopkataloga dalībniecēm RTU ZB pirmā uzsāka automatizēto izsniegšanu un saņemšanu (sāka 15.12.2004.). Šo procesu varēja uzsākt tāpēc, ka bibliotēka no 2003. gada līdz 2004. gadam bija paātrinājusi rekatalogizācijas tempus, koncentrējot visu uzmanību Lietotāju apkalpošanas nodaļas un Grāmatu krātuves nodaļas krājuma (pieprasītākās daļas) atspoguļošanai elektroniskajā katalogā. Diemžēl viss Lietotāju apkalpošanas nodaļas krājums vēl nav atspoguļots elektroniskajā katalogā, tātad paralēli notiek lietotāju apkalpošana, izmantojot lietotāju formulāru.

Arī RSUB no 2005. gada aprīļa uzsāka automatizēto izsniegšanu un saņemšanu. Šis process tiek veikts Mācību abonementā, jo nodaļas krājums pilnībā ir atspoguļots elektroniskajā katalogā. Salīdzinot ar RTU ZB, bibliotēka daudz mērķtiecīgāk bija organizējusi darbu, jo vismaz vienas nodaļas krājums pilnībā ir rekatalogizēts. Tas atvieglo lietotāju apkalpošanas darbu.

Līdzko bibliotēkas uzsāk automatizēto izsniegšanu un saņemšanu, tā vēlme ātrāk rekatalogizēt pieaug. Bibliotēkas vēlas paātrināt tempus, bet to nevar veikt bez papildu darbaspēka piesaistīšanas, kam savukārt nepieciešamas finanses. Tiek meklēti risinājumi, piemēram, līdztekus katalogizatoriem bibliogrāfiskā ieraksta veidošanā iesaistīt citu nodaļu darbiniekus, izmantojot ALEPH 500 cirkulācijas moduļa piedāvātā minimālās katalogizācijas līmeņa iespējas. Tomēr šo metodi auto-

re ieteiktu bibliotēkām, kuras nav iesaistītas korporatīvajā elektroniskajā katalogā.

Secinājumi

- Latvijas akadēmiskās bibliotēkas veic krājumu pakāpenisku konversiju, ievērojot lietotāju pieprasījumu pēc konkrētiem dokumentiem.
- Par prioritāti dokumentu konvertēšanai tiek izvēlēta kāda no bibliotēkas nodaļām (piemēram, krājums, kas ir brīvpieejā, vai pieprasītākais krājums).
- Tiek pieļautas kļūdas, plānojot retrospektīvo konversiju. Bibliotēkas nenovērtē sagatavošanās posma nozīmību un to, ka process ir stratēģiskā plāna jautājums.
- Plānojot darbus, neizvērtē resursu iespējas. Uzsākot darbus, pieaug nepieciešamība pēc papildu darbaspēka un tāda personāla, kam ir zināšanas par mašīnlasāmās katalogizācijas noteikumiem un MARC21 formātu. Personālam jāpilnveido prasmes, kas nepieciešamas, lai sameklētu informāciju elektroniskajā kopkatalogā un strādātu ar BIS ALEPH500.
- Bibliotēkas varētu lietot biznesprocesu modelēšanas un analīzes rīkus (piemēram, *GRADE*), kas palīdz prognozēt projekta darbietilpīgumu un kalendāro laiku.
- Bibliotēku lietotāju automatizētās apkalpošanas plānam ir jābūt saskaņotam ar rekatalogizācijas plānu. Jebkuras izmaiņas vienā no plāniem ietekmē visu procesu.
- Rekatalogizāciju vajadzētu koordinēt starp galvenajām valsts bibliotēkām, lai novērstu dublēšanos un nodrošinātu bibliogrāfisko ierakstu kvalitāti, to atbilstību nacionālajiem un starptautiskajiem standartiem.
- Vispirms mašīnlasāmā formā būtu jāpārveido Latvijas vadošo bibliotēku kartīšu katalogi (vismaz pieprasītākā daļa). Šis masīvs veidotu pamatu citu bibliotēku elektronisko retrospektīvo katalogu veidošanai, kas nodrošinātu pieejamību informācijai par Latvijas bibliotēku krājumiem.
- Latvijas lielākajām bibliotēkām ir jāapvieno savi resursi, lai rekatalogizācijas procesu paātrinātu. Risinājums – varētu izveidot kopēju projektu pieprasītāko dokumentu ievadīšanai elektroniskajā kopkatalogā, izmantojot starptautisko fondu piedāvātās iespējas finanšu līdzekļu piesaistei.
- Bibliotēku sadarbību retrokonversijā un resursu optimālāku izmantošanu veicinātu vienots MARC formāts Latvijas mērogā. Piemēram, LAB Misiņa krājums lielā mērā pārklājas ar LNB veidotajām nacionālās bibliogrāfijas datu bāzēm, bet sadarbību traucē atšķirīgi MARC formāti (UNIMARC – LAB, MARC21 – LNB).

Izmantotie informācijas avoti

1. Angļu-latviešu skaidrojošā datorvārdnīca / sast. L. Leikuma, S. Zariņa, M. Ābeltiņš. – Rīga : Jumava, 1998. – 397, [1] lpp. – ISBN 9984051382.
2. IT Alise [Elektroniskais resurss] / IT Alise. Alises grupa. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga : IT Alise, Alises grupa, b.g.]. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.isalise.lv/ALISE/>. – Nos. no sākumlapas.– Resurss aprakstīts 2005. g. 2. maijā.
3. Kalniņa, Iveta. Bibliotēkas uzziņu aparāta retrospektīvā konversija / Iveta Kalniņa. – Bibliogr.: 173.–174.lpp. – Kopsav. angļu val. // Bibliotēka un sabiedrība / LU. Bibliotēkzinātnes un inform. zinātnes nod. – ISSN 14072157. – [Nr.]3 (2002), 162.–175. lpp. – (Zinātniskie raksti / LU; 646. sēj.).
4. Krauze, Sarmīte. Helsinku bibliotēkās gūtā pieredze / Sarmīte Krauze // Jaunais Inženieris. – Nr. 21 (2002, 6. jūn.), 6.–7. lpp.
5. Latvijas Akadēmiskā bibliotēka [Elektroniskais resurss] / Latvijas Akadēmiskā bibliotēka. – Tiešsaistes pakalpojums. – Rīga : [b.i.], 2005. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.acadlib.lv>. – Nos. no sākumlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 29. janvārī.
6. Latvijas Akadēmisko bibliotēku asociācija = Association of Latvian Academic Libraries. – Rīga : LATABA, 2005.
7. Latvijas Nacionālā bibliotēka [Elektroniskais resurss] / Latvijas Nacionālā bibliotēka. – Tiešsaistes pakalpojums. – Rīga : [b.i.], 2005. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.lnb.lv>. – Nos. no sākumlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 29. aprīlī.
8. Latvijas Universitātes bibliotēka [Elektroniskais resurss] / Latvijas Universitātes bibliotēka. – Tiešsaistes pakalpojums. – Rīga : [LU], 2005. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.lu.lv/biblioteka/index.html>. – Nos. no sākumlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 29. aprīlī.
9. Nacionālā bibliotēku krājuma veidošana – sabiedrības izglītībai un kultūrai: starptautiska konference, Rīga, 2003. g. 10.–11. aprīlis. – Rīga : LATABA, 2003. – 136 lpp. – ISBN 9984538621.
10. Nacionālā programma *Informātika 2000* [Elektroniskais resurss] / LR Satiksmes ministrija. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Rīga] : LR Satiksmes ministrija, 2000. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: http://www2.acadlib.lv/grey/garais_saraksts.htm#informatika. – Nos. no sākumlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 29. aprīlī.

11. Mūze, Baiba. Digitālais izaicinājums un bibliotēkas : [par inform. tehnoloģiju attīstības ietekmi uz bibliotēku darbu] / Baiba Mūze; pēc Amerikas Bibliotēku asoc. prezidenta Morisa Frīdmena inform. // E-pasaule. – ISSN 1407–7299. – Nr. 11 (2003, nov.), 20.–21. lpp.
12. Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka [Elektroniskais resurss] / Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka. – Tiešsaistes pakalpojums. – Rīga : [b.i.], 2005. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.rsu.lv/> and Croatia. – Praha : Narodni knihovna, 1996. – 43 p.
13. Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka [Elektroniskais resurss] / Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka. – Tiešsaistes pakalpojums. – Rīga : RTU, 2005. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: http://www.rtu.lv/www_zb/. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 7. martā.
14. Stīvensone, Džaneta. Bibliotēku un informācijas pārvaldība : angļu-latviešu un latviešu-angļu terminu skaidrojošā vārdnīca / Džaneta Stīvensone; [no angļu val. tulk. Baiba Sporāne; zin. red. Inese Auziņa-Smita]. – Rīga : Zvaigzne ABC, 2001. – 243, [1] lpp. – ISBN 9984220893.
15. Valsts aģentūra „Latvijas Medicīnas bibliotēka” [Elektroniskais resurss] / Valsts aģentūra „Latvijas Medicīnas bibliotēka”. – Tiešsaistes pakalpojums. – Rīga : [b.i.], 2005. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www/lmb.gov.lv>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 18. februārī.
16. Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma [Elektroniskais resurss]: sistēmas darbības koncepcija / VA „Kultūras informācijas sistēmas”. – 2001. – Elektroniskais teksts. – Rīga : VA „Kultūras informācijas sistēmas”, 2001. – 28 lpp. – Nos. no sākuļlapas. – Sistēmas prasības: WinZip. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL <http://www/linc.lv/lv/c3/n24>. – MK apstiprināta koncepcija.
17. Burnett, Peter. Retrospective conversion: prerequisites and problems/ Peter Burnett // International Conference on Library Automation in Central and Eastern Europe : conference proceedings / ed. by Monika Segbert, Katarina Steinwachs, Peter Burnett. – Luxembourg : European Commission, 1997. – Pp. 177–186.
18. Cooperative initiative Long-Term Preservation of Digital Resources in Germany // IFLA satellite meeting “Information Technology and DCMII”, Goettingen, 2003. [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://post-ifla.sub.uni-goettingen.de/agenda/schwens.ppt>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2004. g. 20. oktobrī.
19. Dimec, Zlata, Zumer, Maja. Merging past and future: transferring old catalogue records into automated systems (Slovenian example) [Elektroniskais resurss] / Zlata Dimec, Maja Zumer. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v.: b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea99/doc1/Doc45.html-17k>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 22. aprīlī.
20. Guidelines for reference and information services in public libraries / Library Association Information Services Group. – London : Library Assoc. Publ., 1999. – IV, 60 p. – ISBN 1856043509.

21. Harrod's librarians' glossary and reference book : a directory of over 9,600 terms, organizations, projects and acronyms in the areas of information management, library science, publishing and archive management / comp. by Ray Prytherch. – Aldershot (Hants); Brookfield (Vermont): Gower, cop., 2000. – XV, 787 p. – ISBN 0566080184.
22. International Cataloging Standards : their implementation in Slovenia and Croatia. – Praha : Narodni knihovna, 1996. – 43 p.
23. Katic, Tinka. The role of retrospective cataloguing in the creation of the Union catalogue and National bibliography of old and rare books in Croatia / Tinka Katic // International Conference on Library Automation in Central and Eastern Europe : conference proceedings / ed. by Monika Segbert, Katarina Steinwachs, Peter Burnett. – Luxembourg : European Commission, 1997. – Pp. 225–234.
24. Keenan, Stella. Concise dictionary of library and information science/ Stella Keenan, Colin Johnston. – London [etc.] : Bowker-Saur, cop. 2000. – X, 265 p. – ISBN 1857392515.
25. LIBIS : Information Connected [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v.] : LIBIS-Net, 1998. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.libis.kuleuven.ac.be/>. – Resurss aprakstīts 2005. g. 2. februārī.
26. Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo bibliotēka [Elektroniskais resurss] / LNB. – Tiešsaistes pakalpojums. – [Vilnius] : LNB, 1995-2001. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.lnb.lt/indeh.html>. – Resurss aprakstīts 2005. g. 2. februārī.
27. Retrokonversion: Konversion von Zettelkatalogen in deutschen Hochschulbibliotheken: Methoden, Verfahren, Kosten. – Berlin : Deutsches Bibliotheksinstitut, 1993. – 403 S : ill. – (dbi-materialien; 1280). – ISBN 3870689285.
28. Stockdale, Rachel. The retrospective conversion of the British Library manuscript's catalogues: a description of the project / Rachel Stockdale // Journal of the Society of Archivists. – Vol. 21, Issue 2 (2000). – Pieejams elektroniski EBSCO datu bāzē.
29. Stoklasova, Bohdana. Retrospective conversion in Czech libraries / Bohdana Stoklasova, Miroslav Bareš. – Praha : Narodni knihovna, 1995. – 39 p.
30. Voorbij, Henk. A feasibility study for the retrospective conversion of the Dutch Union Catalogue [Elektroniskais resurss] / Henk Voorbij. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://puck.emeraldinsight.com/vl=2544876/cl=17/nw=1/fm=docpdf/rpsv/cw/mcb/00330337/v35n1/s5/p57>. – Resurss aprakstīts 2004. gada 28. oktobrī.
31. Балакерская, С. Б. Организационно-технические особенности технологического процесса ретроконверсии во ВГБИЛ [Elektroniskais resurss] / С. Б. Балакерская. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2000/doc/tom1/333/Doc18.HTML. – Nos. no sākumlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 21. aprīlī.

32. Воройский Ф. С. Организация и технология переработки карточных каталогов в машиночитаемую форму для создания электронных каталогов [Elektroniskais resurss] / Ф. С. Воройский. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: http://www.gpntb.ru/win/ntb/ntb99/1/f01_14.html. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 21. aprīlī.
33. Дмитриева, К. А. Автоматизация процессов каталогизации в ВГБИЛ на базе автоматизированной библиотечной системы „Tinlib” и решение проблем ретроспективной конверсии [Elektroniskais resurss] / К. А. Дмитриева. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea97/doc/s3/s3doc18.html>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 2. maijā.
34. Еременко, Т. В. Современные информационные технологии в университетских библиотеках США [Elektroniskais resurss] / Т. В. Еременко. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://eprints.relis.org/archive/00002143/01/Yerymenko2001.pdf>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2005. g. 1. martā.
35. Зеленина, Г. Н. Автоматизированные технологии в библиотеках [Elektroniskais resurss] / Г. Н. Зеленина. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: http://lib.susu.ac.ru:8101/visit/avtechn_usa.html.ru. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2003. g. 15. oktobrī.
36. Каспарова, Н. Н. Стратегия российских библиотек в ретроконверсии каталогов в контексте международного опыта [Elektroniskais resurss] / Н. Н. Каспарова. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea97/doc/s3/s3doc33.htm>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 2. maijā.
37. Кисловская, Г. А. Анализ тенденций и практики ретроконверсии: зарубежный и отечественный опыт [Elektroniskais resurss] / Г. А. Кисловская. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: http://autodpt.libfl.ru/home_autodpt/DOKL/Kislov1.htm. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 3. martā.
38. Лавренова, О. А. Ретроспективная конверсия каталогов. Организация и технология [Elektroniskais resurss] / О. А. Лавренова. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://artinfo.ru/eva/EVA2000M/eva-papers/200008/Lavrionova-R.htm>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 3. martā.
39. Лапп, Эрда. От создания библиотечного фонда до управления всеми ресурсами [Elektroniskais resurss] / Эрда Лапп. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: http://lib.susu.ac.ru/new/projects/measure/eu/3-5,03,2003/doc/Lapp_rusian.doc. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 3. martā.

40. Программа ЛИБНЕТ 1998-2001 „Создание общероссийской информационно-библиотечной комплексной сети” [Elektroniskais resurss]. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.ruslibnet.ru:8101/prog/98-2001/part07.html>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 10. martā.
41. Русакова, Л. В. Ретроконверсия – возможность приведения в соответствие фондов и каталогов [Elektroniskais resurss] / Л. В. Русакова. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: http://www.autodpt.libf.ru/home_autodpt/DOKL/RUSAK1.HTM. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 10. martā.
42. Русакова Л. В. Ретроконверсия в контексте сохранности и доступности фондов [Elektroniskais resurss] / Л. Русакова. – Tiešsaistes pakalpojums. – [B.v. : b.i., b.g.]. – Nos. no tīmekļa lappuses. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crim-ea2000/doc/tom1/999/Doc5.HTM>. – Nos. no sākuļlapas. – Resurss aprakstīts 2000. g. 14. februārī.
43. Сегберт, Моника, Шорикова Наталья. Совместный проект РГБ и Фонда Эрдрю Меллона. Обзор проекта в его развитии [Elektroniskais resurss] / Моника Сегберт, Наталья Шорикова. – Tiešsaistes pakalpojums. – Pieejas veids: tīmeklis WWW. URL: <http://www.cultivate.ru/mag/issue3/mellon.asp>. – Resurss aprakstīts 2004. g. 25. oktobrī.
44. Сукиасян, Э. Конверсия каталогов: подход к проблеме / Э.Сукиасян // Научные и технические библиотеки. – N 8 (1993), с. 24–37.
45. Сукиасян Э. Конверсия каталогов: полемические заметки / Э. Сукиасян // Библиотекарь. – N 7 (2001), с. 15–18.
46. Шрайберг, Я. Л. Мировые тенденции развития библиотечно-информационной сферы и их отражение на пространстве СНГ / Я. Л. Шрайберг // Научные и технические библиотеки. – N 1 (2005), с. 25–47. – ISSN 01309765.
47. Шрайберг Я. Л. Современные тенденции в автоматизации библиотечно-информационных технологий / Я. Л. Шрайберг // Научные и технические библиотеки. – N 2 (2001), с. 16–24. – ISSN 01309765.

1. pielikums

Retrospektīvās konversijas process

Aptaujas anketa bibliotekāriem

Cienājamo bibliotekār!

Lai palīdzētu noskaidrot retrospektīvās konversijas procesa aktualitāti bibliotēkā, lūdzam Jūs atbildēt uz aptaujas anketas jautājumiem.

Aizpildot anketu, lūdzu apvelciet ar aplīti to atbildes variantu, kas atbilst Jūsu viedoklim, vai arī uzrakstiet savu variantu.

Anonimitāte garantēta!

1. Vai ir lietderīgi vienlaicīgi uzturēt elektronisko un kartīšu formāta uzziņu aparātu?

- Jā
- Nē

2. Vai retrospektīvā konversija ir bibliotēkas stratēģijas jautājums?

- Jā
- Nē

3. Vai retrospektīvā konversija veicama projekta līmenī?

- Jā
- Nē
- Cits variants _____

4. Kā Jūs vērtējat retrospektīvās konversijas procesu, kas tika veikts sistēmā ALISE?

- Sagatavošanās posms
- labs
- slikts
- nepietiekams
- cits variants _____

5. Kā Jūs vērtējat retrospektīvās konversijas procesu, kas notiek sistēmā ALEPH?

- Sagatavošanās posms
- labs
- slikts
- nepietiekams
- cits variants _____

6. Vai ir nepieciešama retrospektīvās konversijas procesa darba tehnoloģiskā instrukcija?

- Jā

- Nē
 - Cits variants _____
- 7. Vai, uzsākot retrospektīvās konversijas procesu (abās sistēmās), tika atrisināts finansiālais un tehniskais nodrošinājums?**
- Jā
 - Nē
 - Cits variants _____
- 8. Kas varētu paātrināt retrospektīvās konversijas procesu?**
- Retrospektīvās konversijas projekts
 - Datortehnikas iegāde
 - Papildu darba vietu radīšana
 - Cits variants _____
- 9. Kā Jūs vērtējat retrospektīvās konversijas procesu savā bibliotēkā?**
- labi
 - slikti
 - cits variants _____

Paldies par atsaucību!

Iegūtā informācija tiks izmantota E. Ozoliņas maģistra darbā „Retrospektīvās konversijas process LATABA bibliotēkās”.

2. pielikums

Vēstules fragments

Autors	Volkenšteine, Valentīna.
Nosaukums	Uzdevumu krājums fizikā / V. Volkenšteine.
Izdevums	[5. izd., pārstr. un papild.]
Izdošanas ziņas	Rīga : Zvaigzne, 1968.
Apjoms	352, [1] lpp. : il. , tab.
Monogr. ier. nr.	000032797

+ **KR** – 53 / Vo 360 u (69-1-4; 69-565; 69-143)

+ **L** - ?

+ **M** – **79** -7800; -7802-7806; -7808-7810; -7812-7815;-7817; -7819-7820; 7823-7825; -7827-7833; -7871-7877; -7880-7885; -7835-7838; -7840; -7842-7843; 7850-7853; -7855-7857; 7860; 7862-7868; -7870

(**Rēzekne** - **76** – 10396)

76 – 2557-2565 = uzskaitē paliek 8 eks. (1 eks. ir izslēgts)

75 – 217-218; -254; 256-257; 259-261

74 – 34-35; -38-41;-44-45; -47-48; -50-52; - 167; -169; -175; -178; -183-185; -189; 192; -195; -198-199; -151; -153-155; -157-158; 160-165; - 3691

73 – 6014-6025

72 – 13550-13551; -13553; -13555; --13558-13561; -13563; -13565-13567; -13576; - 4781-4783; -4787-4789; -4791-4795

71 – 7974; -7977-7978; - 7980-7982; -7984; -7988; -9640-9646 (-9643 ir no-
dots K, paliek -9644; -9646); -9627-9631; -9633; -9637-9639

70 – 15718-15719; -15721-15722; -15727-15728; -15730-15732; -13143 -13146; -13148-13150; -13153-13155; -9686-9688

69 – (**Jelgava** – 13-15; -17-18; -21-24; -26-27; -29-30); (**Jēkabpils** - -49; 52-53; 56-57; -62; -64); - 46-48; 50-51; 54-55; 58-61; -63; -65; (**Gulbene**-25; -28; -67; -69; -70; -72-75; -77-80; -82-88; -90); -68; -86; -141-146 (-143 ir KR, bet -144 ir Daug.); -147-148; -161-162; -168; -170-175; -177-178; -181; -183-184; -186; -188; -189; -2526-2527; -2530-2531; -2533; -2535; -2537-2538; -2541-2542; -2544-2546; -2548-2551; -2554-2555; -2560; -2380; -2382; -2386-2387; -2390; -2396; -2398-2400; -2403; -2405; 2407; -2409-2410; -2412; -2450; -2456; -2459-2460; -2462; -2465-2466; -2469; -2471-2475; -2481-2482; -2484; -2486-2487; -2413-2414; -2420-2421; -2427; -2431; -2433-2437; -2448-2449; -2490; -2492-2494; -2496-2497; -2500; -2502-2503; 2505-2506; 2508-2511; -2514; -2516-2517; 2519-2522; -2561; -2565; -2567; -2569; -2572-2575; -2578; -2580; -2585-2586; -2589-2590; -2594; -2597; -2598; -2600; -2602-2604; 2606-2613; -2615-2616; -2618; -2620-2622; -2628; -2630-2633; -2637-2639; -2641; -2645-2647;

-2649-2650; -2652-2654; 2657; -2659; -2662-2668; -2675-2676; 2678-2679; -2681; -2684-2687; -2689-2691; -2696; -2698-2699; -2701-2702; -2707-2708; -2710-2711; -2713; -2717-2718; -2720-2722; -2727-2733; -2735-2737; 2739-2745; -2746-2747; -2749; -2753-2760; -2764-2767; -2769-2770; -2773-2778; -5918-5919; -5792; -5999; -8903; -5868; -451; -246; -251; -253-254; -260-262; -265; -270; -273; -276; -278-279; -281; -283; -286; -288-289; -291; -295-299; -301; -303; -305; -309; -311; -315; -318; -320; -322-324; -326-327; -329-333; -335; -338-339; -341-343; -345; -347-349; -352-354; -360-365; -368-369; -373-376; -379; -381-382; -384; -387; -389-390; -392-394; -396-398; -400-401; -405; -407-408; -410-412; -414-415; -419-421; -424-426; -428-434; -439-440; -445-446; -449-450; -523; -525-527; -530; -532-536; -542; -545; -547-548; -551-552; -555; -556; -561-562; -564; -566; -568-570; 572-575; -581; -584; -586-588; -590; -592-593; -597; 600-603; 605-607; -611-613; -615-618; -620; -624; -626-627; -629-630; -634-635; -637-648; -651-652; -654-655; -658; -660; -661; -666; -668; -670; -672-674; -676-680; -682-689; -694; -697-699

2. pielikums

Vēstules fragmenta turpinājums

+ **K** – **69** -314; -185; -447; -456; -483; -517; -538; -582; -657; -664; -690; -2579; -2595; -2643; -2648; -2629; -2651; -2661;

70- 15717

71- 9635; -9643

72- 13564

74- 177; -190; -194; -196

76- 2665

79- 7801; -7807; -7811; -7818; -7839; -7847; -7861

81- 7824

+ **R (A)**- **69**- 10

+ **Liep.** – **74**- 1989; -1990; **72**- 20311; **69**- 52; -191-220 (-212 ir izslēgts); -221-222; -225-240; -2426; -2464; -2480; -2488; -2525

+ **Daug.** – **69**- -144; -150-153; -155-156; -158; -160; -161; -177 -179; -181; -183-186; -188-189

+ **Ventsp.** – **69**- 92-99; -101-103; -105; -107-108; -2619

Autors	Гурский, И. П. (Исаак Павлович)
Nosaukums	Элементарная физика с примерами решения задач / И. П. Гурский; под ред. И. В. Савельева.
Izdevums	4-е изд., испр.
Izdošanas ziņas	Москва : Наука, 1989.
Apjoms	462 с. : ил.
Monogr. ier. nr.	000209768

+ **KR** – 4/126,4 (lūdzu pāršifrēt uz 1/13865,4) (89-6633-6634)

+ **M (Sagatav. nod.)** – Bi – 122 eks.

3. pielikums

APSTIPRINU

RTU ZB direktore

A. Janbicka

**DOKUMENTU RETROSPEKTĪVĀS KONVERSIJAS
TEHNOLOĢISKĀ PROCESA INSTRUKCIJA
DARBAM SISTĒMĀ ALEPH 500 (versija 14.2)**

RĪGA 2004

Saturs

IEVADS.....	56
1. EK NAV BIBLIOGRĀFISKĀ IERAKSTA	57
2. EK IR BIBLIOGRĀFISKAIS IERAKSTS.....	61
3. RETROSPEKTĪVĀ KONVERSIJA DUBLETU DOKUMENTIEM, KAS NAV ATSPoguĻOTI VAI IR DAĻĒJI ATSPoguĻOTI EK.....	62
PIELIKUMS	63

levads

Instrukcija nosaka dokumentu retrospektīvās konversijas tehnoloģiskā procesa kārtību RTU Zinātniskajā bibliotēkā. Retrokonversijas izvēlētā metode – rekatalogizācija, pamatpieeja – lietotāju pieprasījums.

Instrukcijas 1. punkts un 2. punkts attiecas uz gadījumiem, kad fonda glabātājs ierosina dokumentu retrospektīvo konversiju, bet 3. punkts – kad iniciators ir Katalogizācijas nodaļa.

Lietotie termini un saīsinājumi (abreviatūras).

Dokuments – jebkura informācija iespiestā vai elektroniskā formā.

Elektroniskais katalogs (EK) – pastāvīgi papildināts bibliogrāfisko ierakstu masīvs.

Fonds, fonda (krājums, krājuma) glabātājs – bibliotēkas struktūrvienība, kurā glabājas dokumenti.

Fonda glabātājs1 – fonda glabātājs, kas iesniedz dokumentus retrospektīvajai konversijai.

Modulis – atsevišķa identificējama programmas daļa, kuru var autonomi izveidot un izmantot, lai atvieglotu programmas sastādīšanu. ALEPH sistēmā – katalogizācijas, eksemplāru, OPAC (GUI) modulis.

Retrospektīvā konversija (retrokonversija) – process, kurā tradicionālā (iespiestā) bibliogrāfiskās informācijas attēlojuma forma tiek pārveidota mašīnlasāmā formā atbilstoši noteiktajiem standartiem.

Serveris: <http://195.13.129.13:8080/ALEPH> (krokuss) – funkcionāls datoru tīkla bloks (dators, stacija), kas nodrošina citām stacijām koplietošanas pakalpojumus.

AACR2 – angļu-amerikāņu aprakstīšanas noteikumi, otrais, pārstrādātais izdevums.

ALEPH 500 – *Automated Library Expandable Program System 500* – paplašinātā bibliotēku automatizācijas programmu sistēma 500.

GUI – Lietotāja grafiskā saskarne (*Graphic User Interface*).

LNC04 – datu bāze (kā sinonīmu var lietot vārdu „kopkatalogs”).

MARC21 – *Machine-Readable Cataloguing* – standartizēts formāts ne tikai bibliogrāfisko, bet arī autoritatīvo un klasifikācijas datu, kā arī krājuma ziņu ievadīšanai un apmaiņai mašīnlasāmā formā.

OPAC – *Online Public Access Catalogue* – tiešsaistes publiskās pieejas katalogs.

1. EK nav bibliogrāfiskā ieraksta

- 1.1. **Fonda glabātājs 1** sastāda dokumentu sarakstu (autors, nosaukums, izdošanas ziņas) un nodod to Kataloģizācijas nodaļai. Sarakstam tiek pievienots katra nosaukuma viens eksemplārs.
- 1.2. **Kataloģizācijas nodaļa** pārbauda dubletus Darba katalogā:
 - izņem kartīti no DK,
 - DK ievieto aizvietotāju,
 - konstatē pēc DK kartītes visus eksemplārus.
- 1.3. Kataloģizācijas nodaļa GUI **Kataloģizācijas moduļi (LNC04 datu bāzē)** izveido dokumenta bibliogrāfisko aprakstu. Kataloģizēšana notiek atbilstoši MARC21 standartam un AACR2!
- 1.4. Bibliogrāfiskais ieraksts no Kataloģizācijas moduļa tiek nosūtīts uz serveri. Ierakstu saglabājot, sistēma piešķir sistēmas numuru (ID).
- 1.5. Kataloģizācijas nodaļa dokumenta titullapā un DK kartītē ieraksta sistēmas numuru.
- 1.6. Kataloģizācijas nodaļa dokumenta eksemplārā ielīmē svītrkodu un ieraksta to titullapā.
- 1.7. Kataloģizācijas nodaļa aktivizē GUI **Eksemplāru moduli (TUA50)**:
 - 1) izmanto ikonu **Binoklis** (meklēt)
 - 2) skatu formā **Meklēt ADM ierakstu aizpilda - Bibliogrāfiskais ieraksts: ieraksta sistēmas numuru**
 - 3) izvēlas komandu **Meklēt**,
 - 4) skatu formā **Ieraksta eksemplāra saraksts** izvēlas komandu **Pievienot**,
 - 5) **Eksemplāra informācijā** aizpilda:

notiek informācijas logu izvērtēšana, jo tajos saglabājas informācija par iepriekšējo dokumentu. Jāizdzēš informācija, kas neattiecas uz konkrēto dokumentu.

- **Svītrkods:** ielasa ar skeneri
 - **Filiāle:** izkrītošajos laukos izvēlas fonda glabātāja1 apzīmējumu
 - **Fonds:** neaizpilda
 - **Izvietojuma veids:** neaizpilda
 - **Eksemplāra nr.:** neaizpilda
 - **Num. līmenis 1(a)(sēj.):** neaizpilda
 - **Num. līmenis 1(b):** neaizpilda
 - **Apraksts:** ieraksta sējums; daļa
 - **Materiāla veids:** izkrītošajos laukos izvēlas dokumenta veidu
 - **Eksemplāra statuss:** izkrītošajos laukos izvēlas statusu **80 Apstrādē**
 - **Procesa statuss:** neaizpilda
 - **HOL saite:** neaizpilda
- 6) izvēlas **Vispārējā informācija (2)** un **Eksemplāra formā** aizpilda:
 - **OPAC piezīme:** ieraksta sējuma vai daļas nosaukumu
 - **Abon. piezīme:** neaizpilda
 - **Iekšējā piezīme:** ieraksta **REK**
 - **Inventāra Nr.:** ieraksta **veco inventāru** (piemēram, 76-1234; 80-A-164;) vai **bezinventāra un grupveida** uzskaites gadījumā ieraksta apzīmējumu **Bi; Gr**

- Inventarizācijas datums: *aizpilda*
- Cena: *0.00*
- Statistika: *ne aizpilda*

7) izvēlas komandas:

- *Noklusējums*
- *Aktualizēt*

1.8. Kataloģizācijas nodaļā dokumenti tiek klasificēti atbilstoši UDK un MRF d/b:

- 1) klasificētāji aktivizē GUI **Kataloģizācijas moduli**, izmantojot *ikonu Ielādēt ierakstu no servera*, ieraksta *sistēmas numuru*
- 2) bibliogrāfisko ierakstu papildina ar:
 - 040. lauka apakšlaukiem \$c, \$d
 - 080. lauka apakšlaukiem \$a, \$x, (UDK/MRF d/b)
 - 990. 07 lauku \$a (šifrs)
 - 991. 07 lauku \$a (plaukta indekss)
- 3) aktivizē GUI **Eksemplāru moduli (TUA50)**
- 4) izvēlas ikonu **Binoklis** (meklēt),
- 5) skatu formā *Meklēt ADM ierakstu aizpilda*:
 - **Bibliogrāfiskais ieraksts: ieraksta sistēmas numuru**
- 6) izvēlas komandu **Meklēt**
- 7) **Ieraksta eksemplāru sarakstā** izvēlas komandu **Mainīt**
- 8) **Eksemplāra informācijā** izvēlas
 - *Atrašanās vieta: aizpilda (neizmanto izkrītošos laukus)*
- 9) izvēlas komandas:
 - *Noklusējums*
 - *Aktualizēt*

Bibliogrāfiskais ieraksts no GUI **Kataloģizācijas moduļa** tiek nosūtīts uz **serveri**.

1.9. Kataloģizācijas nodaļā retrospektīvās konversijas dokumenti nonāk pie redaktora:

- notiek bibliogrāfiskā apraksta rediģēšana,
- notiek eksemplāru kontrole.

1.10. Kataloģizācijas nodaļā tiek veikta dokumentu tehniskā apstrāde, ja tāda ir nepieciešama. Dokumenta formulārā ieraksta svītrkodu, ielīmē magnētisko lenti.

1.11. Kataloģizācijas nodaļa pa e-pastu ar **Subject: „Pievienot eks.”** informē (sistēmas Nr., autors, nosaukums, izdošanas ziņas, eksemplāru ziņas – inventāra Nr.) attiecīgos fondu glabātājus par dokumentu nodošanu uz retrospektīvo konversiju.

1.12. Fondu glabātāji:

- 1) salīdzina atsūtīto informāciju (DK kartītes informācija) ar topogrāfiskā kataloga kartītē un inventāra grāmatās fiksēto. Ja nesakrīt, informē par to Komplektēšanas nod. Izslēgšanas sektoru.
- 2) izņem kartīti no topogrāfiskā kataloga,
- 3) ja kartītes nav, tā ir jāuzraksta (veidojas kartotēka),
- 4) bezinventāra gadījumos sazinās ar Komplektēšanas nodaļas Izslēgšanas sektoru, lai noskaidrotu eksemplāru skaitu,
- 5) atrod visus reālos, plauktos esošos eksemplārus,

- 6) pārbauda indikatoru,
 - 7) konstatē zudumus,
 - 8) topogrāfiskā kataloga kartītē pie katra inventāra numura fiksē: - ir; - izsniegts; - zudis,
 - 9) reāliem dokumentiem jāielīmē svītrkods un tas jāieraksta titullapā zem bibliotēkas zīmoga, kā arī svītrkods jāieraksta dokumenta formulārā.
- 1.13. Fondu glabātāji aktivizē GUI *Eksemplāru moduli (TUA50)* un pievieno eksemplāru:

- 1) izvēlas ikonu **Binoklis** (meklēt),
- 2) skatu formā *Meklēt ADM ierakstu aizpilda - Bibliogrāfiskais ieraksts: ieraksta sistēmas numuru*,
- 3) izvēlas komandu **Meklēt**,
- 4) skatu formā **Ieraksta eksemplāru saraksts** izvēlas komandu **Pievienot**,
- 5) **Eksemplāra informācijā** aizpilda:

notiek informācijas logu izvērtēšana, jo tajos saglabājas informācija par iepriekšējo dokumentu. Jāizdzēš informācija, kas neattiecas uz konkrēto dokumentu.

- **Svītrkods:** ielasa ar skeneri
- **Filiāle:** izkrītošajos laukos izvēlas savas filiāles apzīmējumu
- **Atrašanās vieta:** ieraksta šifru (sk. **Pielikums**) vai plaukta indeksu (neizmanto izkrītošos laukus).

*Pašlaik sistēma ALEPH 500 nenodrošina **unicode**, ierakstot plaukta indeksa daļu (autorzīmi) kirilicā un atsevišķus latīņu burtus ar diakritiskām zīmēm (vācu, zviedru, poļu...val.), nav atpazīstams šrifts.*

- **Apraksts:** ieraksta - sējums; daļa
- **Eksemplāra statuss:** izvēlas nepieciešamo statusu

- 6) izvēlas **Vispārējo informāciju (2):**

- **Iekšējā piezīme:** ieraksta **REK**
- **Inventāra Nr.:** ieraksta **veco inventāru** (piemēram, 76-1234; 80-A-164); vai **bezinventāra un grupveida** uzskaites gadījumā ieraksta apzīmējumu **Bi; Gr**

- 7) izvēlas komandas:

- Noklusējums
- **Aktualizēt**

- 8) pievienojot nākamās eksemplārus, var lietot komandu **Dublēt:**

- **Svītrkods:** ielasa ar skeneri

1.14. Fondu glabātāji eksemplāra pievienošanas gadījumā informē pa e-pastu ar *Reply* Kataloģizācijas nodaļu (3 dienu laikā). Atbilde – eksemplāri pievienoti (pievienots vismaz 1 eksemplārs).

1.15. Gadījumā, ja fondu glabātāji nevar pievienot nevienu eksemplāru, Kataloģizācijas nodaļai (3 dienu laikā) pa e-pastu jānosūta kāda no atbildēm

- eksemplāri zuduši,
- eksemplāri izsniegti,
- eksemplāri norakstīti.

1.16. Fondu glabātāji topogrāfiskā kataloga kartītē atzīmē pievienotos eksemplārus (pie invent. Nr. pieraksta apzīmējumu **REK**).

1.17. Fondu glabātāji kartītes glabā kartotēkā līdz brīdim, kad EK pievienoti visi konkrētā dokumenta eksemplāri. Pēc tam kartītes ievieto topogrāfiskajā katalogā.

- 1.18. FONDU GLABĀTĀJI ATTIECĪGĀ DOKUMENTA ZUDUŠOS EKSEMPLĀRUS IEKĻAUJ NORAKSTĪŠANAS AKTOS.
- 1.19. Kataloģizācijas nodaļa FONDA GLABĀTĀJAM 1 NODOD SARAKSTU AR PIEVIENOTAJIEM EKSEMPLĀRIEM, KAD IR SAŅĒMUSI ATBILDI (3 DIENU LAIKĀ) NO PĀRĒJIEM FONDIEM.
- 1.20. FONDA GLABĀTĀJS 1, SAŅEMOT NO KATALOģIZĀCIJAS NODAĻAS RETROSPEKTĪVI KONVERTĒTOS EKSEMPLĀRUS, AKTIVIZĒ GUI **Eksemplāru moduli (TUA50)**:
- 1) izvēlas ikonu **Svītrkoda nr.** un aizpilda informācijas logu **Eksemplāra svītrkods/Atrašanās vieta: ielasa ar skeneri**,
 - 2) izvēlas komandu **Jā**,
 - 3) skatu formā **Ieraksta eksemplāru saraksts** izvēlas komandu **Mainīt**, Izvērtē informācijas logus!
 - 4) **Eksemplāra informācijā** nomaina **Eksemplāra statuss: nomaina statusu 80 Apstrādē uz nepieciešamo statusu**,
 - 5) pievienojot nākamos eksemplārus, lieto komandu **Dublēt** vai **Pievienot**,
 - 6) izvēloties komandu **Dublēt**:
- **Svītrkods: ielasa ar skeneri**
 - 6) izvēloties komandu **Pievienot** (*sk. p. 1.13.*)
- 1.21. Kataloģizācijas nodaļa izņem no lasītāju katalogiem rekataloģizēto dokumentu kartītes, ja FONDA GLABĀTĀJS IR ATBILDĒJIS „EKSEMPLĀRI PIEVIENOTI” (pievienojis vismaz 1 eksemplāru).

2. EK ir bibliogrāfiskais ieraksts (nav RTU ZB eksemplāru/ir daļēji)

2.1. **Fonda glabātājs 1** sastāda dokumentu sarakstu (**sistēmas numurs**, autors, nosaukums, izdošanas ziņas), salīdzinot to ar DAK, un nodod Kataloģizācijas nodaļai. Sarakstam tiek pievienots katra nosaukuma viens eksemplārs.

Fonda glabātājs 1 EK nepievieno nevienu eksemplāru, kamēr Kataloģizācijas nodaļa nav veikusi turpmāk minētos darba procesus!

2.2. **Kataloģizācijas nodaļa** pārbauda dubletus Darba katalogā (DK):

- izņem kartīti no DK,
- DK ievieto aizvietotāju,
- konstatē pēc DK kartītes visus eksemplārus.

2.3. Kataloģizācijas nodaļa aktivizē GUI **Kataloģizācijas moduli (LNC04 datu bāze)**, izmantojot ikonu „Ielādēt aprakstu no servera”, ierakstot sistēmas numuru.

2.4. Kataloģizācijas nodaļa novērtē bibliogrāfisko ierakstu:

- sistēmas numura atbilstību,
- atbilstību MARC21 standartam un AACR2,
- pārlicinās, kāds ieraksta pilnīguma kods ir norādīts LDR laukā *Kodēšanas līmenis*.

2.5. Kataloģizācijas nodaļa dokumenta titullapā un DK kartītē ieraksta sistēmas numuru.

2.6. Kataloģizācijas nodaļa dokumenta eksemplārā ielīmē svītrkodu un ieraksta to titullapā.

2.7. Kataloģizācijas nodaļa aktivizē GUI **Eksemplāru moduli (TUA50)** un ... turpin. sk. p. 1.7.

2.8. Kataloģizācijas nodaļā dokumenti tiek klasificēti atbilstoši UDK un MRF d/b:

- 1) klasificētāji aktivizē GUI **Kataloģizācijas moduli**, izmantojot ikonu *Ielādēt ierakstu no servera*, ieraksta sistēmas numuru,
 - 2) novērtē bibliogrāfisko ierakstu un papildina ar:
 - 040. lauka apakšlaukiem \$c, \$d,
 - 080. lauka apakšlaukiem \$a, \$x (UDK/MRF d/b),
 - 990. 07 lauku \$a (šifrs),
 - 991. 07 lauku \$a (plaukta indekss),
 - 3) līdz7) sk. p. 1.8.
- 2.9. Kataloģizācijas nodaļā retrospektīvās konversijas dokumenti..... turpin. sk. no p. 1.9.–1.21.

3. Retrospektīvā konversija dubletu izdevumiem, kas nav atspulguļoti vai ir daļēji atspoguļoti EK

3.1. **Katalogizācijas nodaļa**, saņemot dokumentus no Komplektēšanas nodaļas, pārbauda dubletus un fiksē dokumentus, kas retrospektīvi jākonvertē.

Turpin. sk. p. 1., 2.

Pielikumā: šifru ierakstu veidi uz 1 lpp.

Sastādītāja: Katalogizācijas nodaļas vadītāja Elita Ozoliņa

Pielikums

Dokumentu retrospektīvās konversijas
tehnoloģiskā procesa instrukcija darbam
sistēmā ALEPH 500 (versija 14.2.)

APSTIPRINU

RTU ZB direktore
A. Janbicka

Dokumenta plaukta indekss un šifrs jāieraksta no dokumenta.

- **Atrašanās vieta:** *ieraksta vienā rindā.*

Plaukta indeksu un šifru ierakstu veidi

Šifrs un indekss dokumentā	Ieraksts - Atrašanās vieta
1/12345	1/12345
1/12345,2	1/12345,2
1/12345,2 I	1/12345,2 (I neraksta)
1/12345 V	1/12345 (V neraksta)
512 Ka 281 m	512/Ka 281 m (pirms un pēc slīpās svītras, kā arī starp autorzīmes elementiem atstāj intervālu)
512Ka 281 m 2	512/Ka 281 m (2 neraksta)

LĀTVIJAS NĀCIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0306051374

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

3

ISBN 9984-783-67-7

2006-5
L 122

UNIVERSITY of LATVIA LATVIJAS UNIVERSITĀTE